Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda

SOU 1990:11
Betänkande av särvux-kommittén

Statens offentliga utredningar
1990:11
Utbildningsdepartementet

Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda

Betänkande av särvux-kommittén
Stockholm 1990

Allmänna Förlaget har utgivit en bibliografi över SOU och Ds som omfattar åren 1981 — 1987. Den kan köpas från förlagets Kundtjänst, 106 47 STOCKHOLM. Best. nr 38-12078-X.

Beställare som är berättigade till remissexemplar eller friexemplar kan beställa sådana under adress:
Regeringskansliets förvaltningskontor
SOU-förrådet
103 33 STOCKHOLM
Tel: 08/763 23 20 Telefontid 8^{10} - 12^{00}
08/763 10 05 12^{00} - 16^{00} (endast beställare inom regeringskansliet)

REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1990

ISBN 91-38-10508-X
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Göran Persson

Särvux-kommittén tillkallades efter bemyndigande av regeringen 1988-10-27 för att behandla frågor om verksamhets- och kostnadsansvar m.m. för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda vuxna (Dir. 1988:60). Kommittén har grundat sina förslag på att psykiskt utvecklingsstörda kan tillgodogöra sig utbildning om den anpassas efter deras speciella behov och förutsättningar. Arbetet i kommittén har inriktats på att skapa utbildningsmöjligheter för psykiskt utvecklingsstörda som är jämförbara med de olika utbildningsformer som erbjuds andra vuxna.

Kommittén har under arbetet med föreliggande betänkande haft följande sammansättning: F.d. överdirektören Lars Sköld, ordförande, riksdagsledamoten Jan Andersson, omsorgsöverläkaren Sven-Olov Edvinsson, f.d. riksdagsledamöterna kommunalrådet Ingela Gardner och kulturchefen Margareta Mörck, socionomen Mona-Lisa Norrman och riksdagsledamoten Lars Svensson.

Som sakkunniga i kommittén har ingått utredningssekreteraren i Landstingsförbundet Inger Dahlberg, sekreteraren i Svenska Kommunförbundet Birgit Dahlman, HCK:s representant ledamoten i Riksförbundet FUBs förbundsstyrelse Ingrid Dalén, informationssekreteraren i socialdepartementet Gunilla Höjeberg, departementssekreteraren i finansdepartementet Anita Johansson, undervisningsrådet i skolöverstyrelsen Berndt Johansson, departementssekreteraren i socialdepartementet Carl Leczinsky, avdelningsdirektören i arbetsmarknadsstyrelsen Lisbeth Lidbom, byrådirektören i socialstyrelsen Leif Näfver och departementssekreteraren i utbildningsdepartementet Barbro Wickberg.

Experter i kommittén har varit hovrättsassessorn i utbildningsdepartementet Magnus Eriksson och biträdande vårdchefen i Malmö Lars Lindeheim.

Sekreterare har varit byrådirektör Anita Svensson. I sekretariatsarbetet har experten Lindeheim deltagit.

Kommittén har tidigare överlämnat en rapport till regeringen (1989–06–07, Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda) med redovisning av resultatet av kommitténs inledande arbete.

Kommittén överlämnar härmed sitt slutbetänkande "Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda" (SOU 1990:11). Reservationer har avgivits av ledamöterna Sven–Olov Edvinsson, Margareta Mörck och Mona–Lisa Norrman gemensamt, av Sven–Olov Edvinsson och Mona–Lisa Norrman gemensamt samt av Margareta Mörck. Särskilda yttranden har avgivits av ledamoten Norrman och av sakkunniga Ingrid Dalén. Kommitténs arbete är med detta avslutat.

Stockholm i februari 1990

Lars Sköld

Jan Andersson | Sven–Olov Edvinsson | Ingela Gardner

Margareta Mörck | Mona–Lisa Norrman | Lars Svensson

/Anita Svensson

Innehållsförteckning

Figur- och tabellförteckning 9

Förkortningar 10

Sammanfattning 11

Författningsförslag 17

1 **Bakgrund till kommitténs arbete** 23
1.1 Uppdraget 23
1.2 Kommitténs utgångspunkter 24
1.2.1 Vuxenutbildningens allmänna mål 24
1.2.2 Handikappolitiska mål 25
1.2.3 Grundläggande ställningstaganden 26
1.3 Målgruppen 26
1.3.1 Beskrivning 26
1.3.2 Konsekvenser för utformning av undervisning 29
1.3.3 Antalet personer i målgruppen 30
1.4 Samhällets insatser för utvecklingsstörda vuxna 31
1.4.1 Särskilda omsorger för vuxna 32
1.4.2 Utveckling mot samhällsdeltagande 33
1.5 Utbildning för utvecklingsstörda barn och ungdomar 34
1.5.1 Särskolans tillkomst och utveckling 34
1.5.2 Grundsärskolan och träningsskolan 35
1.5.3 Yrkessärskolan 38

2	**Vuxna utvecklingsstördas utbildningsbehov**	41
2.1	Kommitténs bedömning	41
2.2	Olika kartläggningar av utbildningsbehov	42
2.3	Kommitténs egen kartläggning	45
2.4	Behov av ytterligare kartläggning	45
3	**Nuvarande vuxenutbildning för utvecklingsstörda**	47
3.1	Kommitténs förslag	47
3.2	Kartläggning av nuvarande vuxenutbildning	48
	3.2.1 Studiecirkelverksamhet	48
	3.2.2 Folkhögskolan	50
	3.2.3 Grundvux	52
	3.2.4 Särvux	53
	3.2.5 Arbetsmarknadsutbildning	53
	3.2.6 Övrig vuxenutbildning	54
	3.2.7 Vuxenutbildning på dagcenter	54
	3.2.8 Regional fördelning av vuxenutbildning	56
	3.2.9 Sammanfattning	57
3.3	En jämförelse mellan olika vuxenutbildningsanordnare	57
3.4	Arbetsfördelning mellan särvux och annan vuxenutbildning	58
	3.4.1 Särvux och folkbildningen	58
	3.4.2 Särvux och grundvux	59
4	**Vuxenutbildning i ett helhetsperspektiv**	61
4.1	Kommitténs bedömning	61
4.2	Habilitering och helhetssyn	61
4.3	Vuxenutbildning – en självständig del av habilitering	62
	4.3.1 Vuxenutbildningens förutsättningar	62
	4.3.2 Vuxenutbildningens organisation	64
4.4	Samverkan utifrån ett helhetsperspektiv	64
4.5	Samverkan mellan särvux och omsorgsverksamheten	65
5	**Vuxenutbildning på träningsskolenivå**	67
5.1	Kommitténs förslag	67
5.2	Utvidgad målgrupp för särvux	67
5.3	Avgränsningsfrågor	69
	5.3.1 Mot omsorgsverksamheten	69

	5.3.2 Mot folkbildningen	70
5.4	Utvidgning av den grundläggande nivån i särvux	71
	5.4.1 Innehåll	71
	5.4.2 Mål, moment och metoder	72
5.5	Behov av forsknings- och utvecklingsarbete	73
6	**Yrkesinriktad utbildning för vuxna utvecklingsstörda**	75
6.1	Kommitténs förslag	75
6.2	Arbetsmarknadsanpassade åtgärder	75
6.3	Vuxenutbildning motsvarande hela yrkessärskolan	77
6.4	Vuxna i yrkessärskolans yrkesutbildning	77
6.5	Komvux som ett utvecklingsområde	79
7	**Förändringar av nuvarande särvux**	81
7.1	Kommitténs förslag och bedömning	81
7.2	Urval av sökande	82
	7.2.1 Nuvarande regler	82
	7.2.2 Utvecklingsstördas behov av repetition	82
	7.2.3 Motsvarande regler i grundvux och komvux	83
	7.2.4 Förslag och konsekvenser	83
7.3	Studietiden i särvux	84
	7.3.1 Nuvarande regler	84
	7.3.2 Parallellitet med grundvux och komvux	84
	7.3.3 Förslag och konsekvenser	85
7.4	De fristående kurserna	85
	7.4.1 Nuvarande regler	85
	7.4.2 Erfarenheter	85
	7.4.3 Förslag och konsekvenser	86
7.5	Studiestöd för de fristående kurserna	86
	7.5.1 Nuvarande regler	86
	7.5.2 Studiestöd för utvecklingsstörda	86
	7.5.3 Förslag och konsekvenser	88
7.6	Huvudmannaskapet för särvux	88
	7.6.1 Principiell syn	89
	7.6.2 Konsekvenser vid ett ändrat huvudmannaskap	89

8	**Kostnader och finansiering**	91
8.1	Kommitténs bedömning och förslag	91
8.2	Verksamhetsansvaret	91
8.3	Kostnadsansvaret för särvux	92
	8.3.1 Kommitténs direktiv	93
	8.3.2 Ansvars- och finansieringsprincipen	93
	8.3.3 Kostnadsansvaret och landstingen	93
8.4	Kostnadsberäkningar av kommitténs förslag	94
	8.4.1 Omfattningen av nuvarande särvux	94
	8.4.2 En utvidgning av särvux med undervisning på träningsskolenivå	96
	8.4.3 Yrkesinriktad utbildning för vuxna utvecklingsstörda	96
8.5	Genomförande av förslagen	98
8.6	Utvärdering och uppföljning	99
8.7	Finansiering av förslagen	99

Reservationer och särskilda yttranden 103

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiv	111
Bilaga 2	En jämförelse mellan olika vuxenutbildningsformer där utvecklingsstörda deltar	117

Figur- och tabellförteckning

Figur 1 Undervisningsområden och delområden för träningsskolan enligt förslag till kursplan, SÖ 1988.

Figur 2 Utvecklingsstörda vuxnas totala utbildningsbehov.

Tabell 1 Studiecirkelverksamhet för utvecklingsstörda budgetåret 1987/88.

Förkortningar

ABF	=	Arbetarnas Bildningsförbund
ADL	=	Anpassning till dagligt liv
Ami	=	Arbetsmarknadsinstitut
Ami–S/ia	=	Arbetsmarknadsinstitut med särskilda resurser för intellektuellt arbetshandikappade
AMS	=	Arbetsmarknadsstyrelsen
AMU	=	Arbetsmarknadsutbildning
CSN	=	Centrala Studiestödsnämnden
FUB	=	Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna
Grundvux	=	Grundutbildning för vuxna
HCK	=	Handikappförbundens Centralkommitté
Komvux	=	Kommunal vuxenutbildning
Lsä 73	=	Läroplan för särskolan
Lvux 82	=	Läroplan för kommunal och statlig utbildning för vuxna
NBV	=	Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet
Prop.	=	Regeringsproposition
SCB	=	Statistiska centralbyrån
SOU	=	Statens offentliga utredningar
SoU	=	Socialutskottet
Skr.	=	Skrivelse
SÖ	=	Skolöverstyrelsen
UbU	=	Utbildningsutskottet

Sammanfattning

Kommitténs utgångspunkter

Målgruppen för utredningen är vuxna psykiskt utvecklingsstörda, vuxna med barndomspsykos och vuxna som till följd av hjärnskada efter utvecklingsåren har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp, s.k. vuxenskadade. Som ett gemensamt begrepp används utvecklingsstörda. Kommittén uppskattar att antalet vuxna utvecklingsstörda över 21 år är *minst* 25 000 personer.

Tillgång till vuxenutbildning för alla människor i samhället är en viktig jämlikhetsfråga. Utvecklingsstörda har liksom andra möjlighet att tillgodogöra sig utbildning om den anpassas efter deras speciella behov och förutsättningar. Utbildningsinsatser är ett viktigt inslag i en strävan att normalisera livsvillkoren. Kommittén anser därför att utvecklingsstörda oavsett grad av funktionsnedsättning skall ges möjligheter till utveckling genom vuxenutbildning.

Kommittén lämnar olika förslag till utbildningsmöjligheter för utvecklingsstörda som är jämförbara med de olika utbildningsformer som erbjuds andra vuxna. Kommitténs uppfattning är att den vidgade vuxenutbildning som kommittén föreslår är ett viktigt jämlikhetskrav.

Utvecklingsstördas behov av vuxenutbildning

Utvecklingsstörda har länge varit eftersatta i samhället. I gruppen ingår både sådana personer som inte alls har gått i skolan och sådana som haft en förhållandevis kort skolgång. För dessa vuxna finns ett stort behov av överbryggande utbildning. Detta gäller i första hand måttligt och gravt utvecklingsstörda samt barndomspsykotiska vuxna.

Under de senaste decennierna har stora samhällsförändringar skett. I allt större omfattning har vuxna utvecklingsstörda lämnat vårdinstitutioner och flyttat ut till en integrerad tillvaro i samhället. De förändrade levnadsförhållandena ställer nya krav på att vidmakthålla kunskaper och inhämta nya. Samtidigt med att det redan finns eftersatta behov av utbildning har samhällsutvecklingen alltså accentuerat behovet av ytterligare insatser för målgruppen.

Utvecklingsstörda behöver skilda former av utbildningsinsatser eftersom variationen inom gruppen är stor i fråga om behov av utbildning. Det är viktigt att olika vuxenutbildningsformer finns tillgängliga lika väl som ett varierat kursutbud.

Nuvarande vuxenutbildning

I dag bedrivs en relativt omfattande vuxenutbildning för utvecklingsstörda. Studiecirkelverksamheten spelar därvid en dominerande roll. Undervisning i basfärdigheter sker främst inom grundvux, folkhögskola och särvux. Yrkesinriktad utbildning finns endast i begränsad omfattning. Vuxenutbildningen har en mycket ojämn regional fördelning som till en del beror på landstingens skiftande engagemang både vad gäller målsättning och ekonomiska bidrag till verksamheten.

Omfattningen av nuvarande vuxenutbildning kan årligen uppskattas till följande:

Vuxenutbildningsform	Antal deltagare	Antal undervisningstimmar
Studiecirklar	94 000	500 000
Folkhögskola		
– Långa kurser	280	ca 40 000
– Korta kurser	450	ca 5 000
Särvux	ca 600	54 000
Grundvux	550	ca 30 000
AMU-kurser	50	ca 6 000

Kommittén vill betona dels det begränsade utbudet av undervisning i basfärdigheter för gravt och måttligt utvecklingsstörda, dels behovet av ett mer varierat utbud för lindrigt utvecklingsstörda.

Kommittén anser att verksamheten hos de olika vuxenutbildningsanordnarna bör inriktas mot att tillgodose skilda utbildningsbehov så att de resurser som finns skall komma till maximalt utnyttjande.

Vuxenutbildning – en självständig del av habiliteringen

Kommittén ser vuxenutbildningen som en av de insatser som kan ingå i den totala habiliteringen av utvecklingstörda. Vuxenutbildningen är självständig i förhållande till andra inslag inom habiliteringen. Kommittén betraktar särvux som en renodlad utbildningsinsats.

En utvidgning av särvux

Kommittén anser att utvecklingsstörda skall ha möjlighet att få grundläggande undervisning relaterad till den enskildes förutsättningar. Kommittén föreslår därför att särvux utvidgas till att omfatta utbildning även på träningsskolenivå. Den grundläggande nivån i särvux bör utvidgas med områdena kommunikation samt verklighetsuppfattning och omvärldskunskap från kursplanen för träningsskolan. Förslaget utgår från en avgränsning både mot omsorgsverksamheten och folkbildningen. Utvidgningen av särvux bör följas upp av ett forsknings– och utvecklingsarbete för att utveckla undervisningen.

Yrkesinriktad utbildning för utvecklingsstörda

Kommittén anser att vuxna utvecklingsstördas behov av yrkesinriktad utbildning i första hand bör tillgodoses i form av arbetsmarknadsutbildning. De utvecklingsstördas behov av utbildning bör särskilt beaktas vid en utformning och dimensionering av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

Kommittén föreslår att vuxna skall ges möjlighet att erhålla yrkesutbildning inom yrkessärskolan. En bestämmelse härom bör tas in i skollagen.

Vidare föreslår kommittén att den kommunala vuxenutbildningens verksamhet vidgas så att vuxna utvecklingsstördas behov av viss yrkesförberedande utbildning och vissa yrkeskurser kan tillgodoses. En särskild yrkesförberedande orienteringskurs för vuxenstuderande bör därför få anordnas. SÖ bör få i uppdrag att utveckla särskilda yrkesinriktade kurser för att tillgodose behovet av fortbildning hos yrkesverksamma utvecklingsstörda och de utvecklingsstörda som ännu inte fått tillträde till arbetsmarknaden.

Kommitténs förslag om förändringar av nuvarande särvux

Kommittén föreslår att reglerna för urval till särvux ändras så att möjlighet finns till återinträde i enlighet med reglerna för grundvux. Föreskrifterna om en begränsning av studietiden i särvux ändras till att endast gälla den grundläggande delen. Möjligheter bör finnas att anordna fristående kurser på heltid. Nuvarande regler för studiestöd bör kvarstå tills vidare. Vid en översyn av studiestöd för vuxna bör också frågan om studiestöd för de fristående kurserna tas upp.

Kommittén ger också sin syn på frågan om huvudmannaskap för särvux. Kommittén menar att om ansvaret för särskolan överflyttas till primärkommunerna så bör också ansvaret för särvux övertas av dessa kommuner. Särvux karaktär av vuxenutbildning bör i så fall leda till att verksamheten handhas av den kommunala vuxenutbildningsorganisationen.

Kostnader och finansiering av kommitténs förslag

Kommittén beräknar kostnaderna för en utvidgning av särvux med undervisning på träningsskolenivå och en möjlighet för vuxna att delta i yrkessärskolan till 41 milj.kr. En successiv utbyggnad under tre till fyra år föreslås. Kommittén anser också att det finns stort behov av att utvidga nuvarande särvux.

Kommittén menar att den önskvärda utvecklingen av vuxenutbildning för utvecklingsstörda kräver nytillskott av medel. Enligt direktiven skall förslag som innebär utgiftsökningar dock finansieras. I linje med ansvars- och finansieringsprincipen inom handikappområdet förordar kommittén att erforderliga medel för kommitténs olika förslag tillgodoses inom ramen för anslaget C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna.

Författningsförslag

1 Förslag till
Lag om ändring i vuxenutbildningslagen (1984:1118)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 a § och 4 a kap. 1 och 5 §§ vuxenutbildningslagen (1984:1118) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
3 a §[1]	
Varje landstingskommun får anordna vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux) inom de ramar och på de villkor i övrigt som följer av denna lag och andra föreskrifter och beslut som meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Motsvarande gäller för kommuner som inte ingår i någon landstingskommun.	
Med särvux avses sådan utbildning som syftar till att ge vuxna psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att skaffa sig kompetens motsvarande den som ges i grundsärskolan.	Med särvux avses sådan utbildning som syftar till att ge vuxna psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att skaffa sig kompetens motsvarande den som ges i grundsärskolan *och träningsskolan.*
En landstingskommun får till en kommun som ingår i landstingskommunen överlåta att anordna särvux, om kommunen medger det och regeringen lämnar sitt tillstånd.	
4 a kap.	
1 §[2]	
I särvux får anordnas undervisning för dem av de psykiskt utvecklingsstörda som saknar sådana grundläggande färdigheter i läsning, skrivning eller räkning som normalt uppnås på grundsärskolans mellanstadium.	I särvux får anordnas undervisning för dem av de psykiskt utvecklingsstörda som saknar sådana grundläggande färdigheter i läsning, skrivning eller räkning som normalt uppnås på grundsärskolans mellanstadium. *Dessutom får undervisning anordnas för dem som behöver utbildning motsvarande den som ges i träningsskolan.*
I särvux får också anordnas undervisning för dem av de psykiskt utvecklingsstörda som vill skaffa sig kompetens i ett ämne som förekommer på grundsärskolans högstadium. En sådan undervisning skall anordnas i form av kurser som är fristående från varandra.	
Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undantag från andra stycket. Regeringen föreskriver i vilka ämnen särvux får anordnas.	

[1] Senaste lydelse 1988:664.
[2] Senaste lydelse 1988:664.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[3]	
När en elev som avses i 1 § första stycket har sådana färdigheter i läsning, skrivning och räkning som normalt uppnås på grundsärskolans mellanstadium, skall undervisningen i särvux för eleven upphöra. Detta gäller oberoende av vilka kunskaper eleven har i svenska språket.	När en elev som avses i 1 § första stycket *första meningen* har sådana färdigheter i läsning, skrivning och räkning som normalt uppnås på grundsärskolans mellanstadium, skall undervisningen i särvux för eleven upphöra. Detta gäller oberoende av vilka kunskaper eleven har i svenska språket.

Undervisningen för en elev i särvux skall upphöra, om eleven inte gör tillfredsställande framsteg.

Undervisningen skall alltid upphöra senast efter det antal timmar som regeringen föreskriver.

Den för vilken särvux har avslutats enligt första eller andra stycket får på nytt beredas sådan utbildning, om särskilda skäl talar för detta.

Denna lag träder i kraft den

[3] Senaste lydelse 1988:664.

2 **Förslag till**
Lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs att det i skollagen (1985:1100) skall införas en ny paragraf, 12 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	12 kap.
	3 a § *Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om möjlighet för vuxna psykiskt utvecklingsstörda att tas emot i yrkessärskolan.*

Denna lag träder i kraft den

3 Förslag till
Förordning om ändring i förordningen (1988:816) om vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda

Härigenom föreskrivs att 23, 25 och 26 §§ förordningen (1988:816) om vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	23 §
Särvux omfattar grundläggande utbildning i läsning, skrivning och räkning på en nivå som motsvarar utbildning enligt högst årskurs 6 i grundsärskolan.	Särvux omfattar grundläggande utbildning i läsning, skrivning och räkning på en nivå som motsvarar utbildning enligt högst årskurs 6 i grundsärskolan. *Dessutom omfattar särvux sådan utbildning i kommunikation, verklighetsuppfattning och omvärldskunskap som motsvarar den som ges i träningsskolan.*

I läroplanen finns ytterligare föreskrifter om vad särvux får omfatta på den nivå som avses i första stycket.

	25 §
Utbildningen inom särvux skall bedrivas som deltidsstudier med högst 20 lektioner per vecka under högst 45 veckor per år.	*Sådan utbildning som avses i 23 §* skall bedrivas som deltidsstudier med högst 20 lektioner per vecka under högst 45 veckor per år.

Om inte särskilda skäl föranleder annat skall undervisningen bedrivas med lägst två undervisningstillfällen per vecka.

	26 §
Om inte något annat följer av 4 a kap. 5 § första eller andra stycket vuxenutbildningslagen (1984:1118) eller av 27 eller 28 § nedan skall *undervisningen i särvux* upphöra,	Om inte något annat följer av 4 a kap. 5 § första eller andra stycket vuxenutbildningslagen (1984:1118) eller av 27 eller 28 § nedan skall *sådan undervisning som avses i 23 §* upphöra,
1. för en elev som då undervisningen börjar saknar grundläggande kunskaper i svenska språket, efter 1 500 lektioner	1. för en elev som då undervisningen börjar saknar grundläggande kunskaper i svenska språket, efter 1 500 lektioner
2. för övriga elever, efter 1 000 lektioner.	2. för övriga elever, efter 1 000 lektioner.

Denna förordning träder i kraft den

4 Förslag till Förordning om ändring i vuxenutbildningsförordningen (1985: 288)

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1 och 12 §§ vuxenutbildningsförordningen (1985:288) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap. 1 §	
Följande slag av kurser kan förekomma inom komvux, nämligen	Följande slag av kurser kan förekomma inom komvux, nämligen
1. orienteringskurser för vuxenstuderande inför kompetensinriktade studier,	1. orienteringskurser för vuxenstuderande inför kompetensinriktade studier *samt yrkesförberedande orienteringskurser för vuxna psykiskt utvecklingsstörda,*
2. grundskolekurser, som avser undervisning i ett ämne på grundskolenivå,	2. grundskolekurser, som avser undervisning i ett ämne på grundskolenivå,
3. gymnasieskolekurser, som avser undervisning i ett ämne på gymnasieskolenivå,	3. gymnasieskolekurser, som avser undervisning i ett ämne på gymnasieskolenivå,
4. särskilda yrkesinriktade kurser, som avser undervisning i ett eller flera ämnen för yrkesinriktad utbildning utan direkt motsvarighet i gymnasieskolan.	4. särskilda yrkesinriktade kurser, som avser undervisning i ett eller flera ämnen för yrkesinriktad utbildning utan direkt motsvarighet i gymnasieskolan.

Om inte annat anges, gäller sådana bestämmelser i detta kapitel som avser gymnasieskolekurser även särskilda yrkesinriktade kurser.

Med yrkesinriktad kurs avses gymnasieskolekurs, som omfattar undervisning i ett yrkesämne, samt särskild yrkesinriktad kurs.

12 §

Kurs får startas om antalet studerande beräknas varaktigt uppgå till lägst tolv eller i glesbygd till lägst åtta.

Med utnyttjande av särskild delram enligt 76 § får kurs startas om antalet studerande beräknas varaktigt uppgå till lägst fem.

Kurs för vuxna psykiskt utvecklingsstörda får startas om antalet studerande beräknas varaktigt uppgå till lägst fem eller i glesbygd till lägst tre.

Med glesbygd förstås i första *stycket* kommun som ingår i stödområdena A, B och C enligt bestämmelserna om regionalpolitiskt stöd, dock inte ort inom kommunen där treårig eller fyraårig linje av gymnasieskolan får anordnas (g–ort).

Med glesbygd förstås i första *och tredje styckena* kommun som ingår i stödområdena A, B och C enligt bestämmelserna om regionalpolitiskt stöd, dock inte ort inom kommunen där treårig eller fyraårig linje av gymnasieskolan får anordnas (g–ort).

Denna förordning träder i kraft den

1 Bakgrund till kommitténs arbete

1.1 Uppdraget

I februari 1988 lade regeringen fram en proposition (prop. 1987/88:113) om kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux. Sedan budgetåret 1970/71 hade försöksverksamhet med särvux bedrivits av flertalet landstingskommuner. SÖ hade utvärderat verksamheten och på uppdrag av regeringen inkommit med ett förslag om vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda. I regeringens proposition föreslogs särvux omfatta utbildning som i princip är en vuxenanpassning av grundsärskolan.

Utbildningsutskottet (UbU 1987/88:33) föreslog dels bifall till propositionen, dels att riksdagen som sin mening skulle ge till känna att en utredning om utbildning på träningsskolenivå m.m. borde påbörjas. Utskottet uttalade sin mening om utredningsuppdraget. I riksdagsskrivelse 1987/88:323 anmälde talmannen att riksdagen bifallit utskottets hemställan. Regeringen fattade den 27 oktober 1988 beslut om direktiv (dir. 1988:60, återfinns i bilaga 1) till en utredning om verksamhets- och kostnadsansvar m.m. för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda vuxna. Chefen för utbildningsdepartementet tillsatte samma dag en parlamentarisk kommitté. Kommittén har tagit namnet särvux-kommittén.

Kommittén har sammanträtt fjorton gånger och gjort flera studiebesök vid dagcenter där även olika former av vuxenutbildning bedrivs. Som underlag för sitt arbete har kommittén genomfört en enkätundersökning om vuxenutbildning vid dagcenter hösten 1988 samt ställt frågor

till samtliga landstingskommuner om vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda. Statistiska uppgifter har tillhandahållits av SÖ, SCB, socialstyrelsen och AMS. Som grund för kommitténs arbete har också legat ett stort antal rapporter, utredningar och annan dokumentation om psykiskt utvecklingsstörda och vuxenutbildning. Kommittén har även varit företrädd vid konferenser kring särvux.

Kommittén har haft överläggningar med lärarorganisationerna, folkhögskolekommittén, Skola–Arbete–utredningen samt särskolekommittén. Särskilda överläggningar med berörda handikapporganisationer har inte ägt rum då dessa genom en sakkunnig varit företrädda i kommittén.

I enlighet med direktiven har kommittén överlämnat en rapport till regeringen (1989–06–07, Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda) med redovisning av resultatet av kommitténs inledande arbete. Delar av denna rapport har arbetats in i kapitel 1–4.

1.2 Kommitténs utgångspunkter

1.2.1 Vuxenutbildningens allmänna mål

Den första utgångspunkten för kommittén är vuxenutbildningens allmänna mål, nämligen:

– att överbrygga utbildningsklyftorna och därigenom verka för ökad jämlikhet och social rättvisa,

– att öka de vuxnas förmåga att förstå, kritiskt granska och medverka i kulturellt, socialt och politiskt liv och därigenom bidra till det demokratiska samhällets utveckling,

– att utbilda vuxna för varierande arbetsuppgifter, medverka till arbetslivets förändring och bidra till full sysselsättning och därigenom främja utveckling och framsteg i samhället samt

– att tillgodose de vuxnas individuella önskemål om vidgade studie- och utbildningsmöjligheter och att ge dem tillfälle att komplettera ungdomsutbildningen.

Kommittén har särskilt tagit fasta på att psykiskt utvecklingsstörda skall ha tillgång till vuxenutbildning som andra vuxna. Vuxenutbildning för utvecklingsstörda är därmed en viktig jämlikhetsfråga.

1.2.2 Handikappolitiska mål

Den andra utgångspunkten för kommittén är de handikappolitiska målen som redovisades i regeringens skrivelse till riksdagen om "Handlingsprogram i handikappfrågor" (skr. 1982/83:131), där bl.a. alla människors lika värde och därmed handikappades rättighet att som andra få del av samhällets resurser fastslogs. Möjligheten för handikappade att bli delaktiga i samhället är beroende av hur miljön omkring den handikappade är utformad. En nedsättning av en funktion hos en människa blir ett handikapp av olika grad först då funktionsnedsättningen sätts i relation till de krav på funktionsförmåga som finns i miljön i vid bemärkelse. Den psykiska utvecklingsstörningen innebär bl.a. en nedsättning av förmågan att förstå och tolka omvärlden. Funktionsnedsättningens följder för den enskilde är i hög grad beroende av de insatser som riktas mot såväl individen som dennes omgivning.

Kommittén anser att utbildningsinsatser är ett viktigt inslag i en strävan till normalisering av livsvillkoren för vuxna psykiskt utvecklingsstörda. Funktionsnedsättningen är av sådan art att en specialanpassning är nödvändig vid utformning av utbildningen.

1.2.3 Grundläggande ställningstaganden

Psykiskt utvecklingsstörda har liksom andra möjlighet att tillgodogöra sig utbildning om den anpassas efter deras speciella behov och förutsättningar. Kommittén anser därför att utvecklingsstörda oavsett grad av

funktionsnedsättning skall ges möjligheter till utveckling genom insatser inom vuxenutbildningen.

Kommitténs förslag har grundat sig på jämförelser med vuxenutbildning för övriga medborgare och utgått från en parallellitet mellan utbildningsmöjligheter för vuxna utvecklingsstörda och för andra vuxna. Insatserna för psykiskt utvecklingsstörda bör därför ansluta till eller vara jämförbara med de olika utbildningsformer som erbjuds andra vuxna, men anpassas efter de specifika förutsättningarna hos personerna i målgruppen. Därför kan speciella bestämmelser i en del fall vara nödvändiga.

1.3 Målgruppen

1.3.1 Beskrivning

Målgruppen för utredningen är vuxna psykiskt utvecklingsstörda, vuxna med barndomspsykos och vuxna som till följd av en hjärnskada efter utvecklingsåren har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp, s.k. vuxenskadade. I betänkandet används utvecklingsstörda som ett gemensamt begrepp för hela målgruppen, såvida inte annat anges i texten.

Psykiskt utvecklingsstörda

Den nedsättning av begåvningsfunktionen som är gemensam för personer med psykisk utvecklingsstörning innebär dels en nedsatt funktion i korttidsminnet, dels en lägre abstraktionsnivå i tänkandet. Detta får till följd att verkligheten uppfattas och tolkas på ett enklare och mera konkret sätt. Dessutom medför detta svårigheter att utföra abstrakta tankeoperationer samt att förstå och använda symbolspråk. Nedsättningen av begåvningen kan vara av skiftande grad och vanligen görs en indelning i gravt, måttligt och lindrigt utvecklingsstörda.

Gravt utvecklingsstörda upplever känslor och sinnesintryck i här- och nusituationer på samma sätt som andra människor. De ordnar upplevelserna genom jämförelser och kan i den konkreta situationen känna igen människor, saker och händelser. De kan däremot inte i tankarna föreställa sig tidigare upplevelser och förstår inte bilder. För att kommunicera med andra kan de ge signaler, men inte utveckla ett talspråk.

Måttligt utvecklingsstörda har förmåga att utveckla tal och förstå bilder, men inte att läsa eller skriva. De kan ha en uppfattning om hur mycket ett visst antal är men inte lära sig räkna. Uppfattningen om tid kan utvecklas så att de förstår begrepp som t.ex. "i morgon". De är i hög grad beroende av konkret upplevande och handlande och har mycket små möjligheter att utföra abstrakta tankeoperationer.

Lindrigt utvecklingsstörda har förmåga att till en viss nivå utföra tankeoperationer. De kan därigenom lära sig läsa och skriva och klara enklare räkning. I många avseenden fungerar de i det vardagliga livet som alla andra människor, men kan ha svårt för situationer som kräver ett abstrakt bearbetande av olika faktorer.

Barndomspsykotiska vuxna

Med barndomspsykos menas en djupgående och tidigt debuterande störning, som bl.a. kan karaktäriseras av svårigheter att etablera och vidmakthålla adekvata känslomässiga relationer, störningar i den kommunikativa förmågan och gravare beteendestörningar. Man brukar räkna med att ca 75 % av de barndomspsykotiska också har en intellektuell funktionsnedsättning och många har därför tidigare innefattats bland utvecklingsstörda.

S.k. vuxenskadade

Hjärnskadan hos vuxenskadade kan ha orsakats av en kroppslig sjukdom, t.ex. tumör eller hjärnblödning, eller av yttre våld, t.ex. trafikskador. I gruppen ingår däremot inte de som har fått ett begåvningshandi-

kapp till följd av psykisk sjukdom, åldersdemens eller missbruk av beroendeframkallande medel. För att vuxenskadade skall få tillgång till de särskilda omsorgerna förutsätts emellertid att de fått del av rehabiliterande åtgärder inom hälso- och sjukvården.

Flerhandikapp

En stor del av personerna i målgruppen har förutom en begåvningsnedsättning även andra funktionshinder.

Uppskattningsvis[1] beräknas cirka 50 % ha ett eller flera ytterligare funktionshinder och vanligen benämns denna kombination av funktionshinder flerhandikapp. Undersökningar under senare år har visat att frekvensen av ytterligare funktionsnedsättningar bland utvecklingsstörda är avsevärt större än man tidigare föreställt sig. De vanligast förekommande tilläggshandikappen hos personerna inom målgruppen är:

- talskador/kommunikationshandikapp
- rörelsehinder
- synskador/blindhet
- hörselskador/dövhet
- psykiska störningar
- medicinska handikapp.

Nedsättningen av begåvningen medför svårigheter för personer med flerhandikapp att hantera de ytterligare funktionshindren. Dessa verkar också begränsande på individens möjligheter att kommunicera och tillgodogöra sig omvärldsintryck. Tillkommande funktionella störningar kan därmed hos personer med begåvningsnedsättning förorsaka betydligt större svårigheter än hos personer med normal begåvningsutveckling. Det finns dessutom ett samband mellan grad av begåvningsnedsättning och förekomst av ytterligare funktionshinder. Majoriteten av de flerhandikappade inom målgruppen återfinns bland måttligt och framför allt gravt utvecklingsstörda. Det är inte heller ovanligt att det

[1] Granlund M., Flerhandikapp, 1984.

inom dessa grupper finns personer med fler än ett tillkommande funktionshinder.

1.3.2 Konsekvenser för utformning av undervisning

Som framgår av beskrivningen föreligger det en avsevärd variation beträffande begåvningsmässiga och andra funktionella förutsättningar hos målgruppen. Det är således svårt att dra generella slutsatser beträffande utformningen av undervisningen utifrån de olika individernas förutsättningar. En slutsats är emellertid att undervisningen måste innehålla möjligheter till en hög grad av individualisering. Vissa personer kan behöva få enskild undervisning.

För personer på olika begåvningsnivåer måste undervisningssituationen anpassas efter deras skiftande möjligheter till abstrakt tänkande. För gravt och till viss del måttligt utvecklingsstörda krävs en hög grad av konkretisering för att möjliggöra inlärning. För lindrigt utvecklingsstörda kan undervisningen till stora delar utformas efter samma mönster som för andra vuxna, men i en annan takt och på en lägre abstraktionsnivå.

Även för personer med barndomspsykos är individualisering av undervisningssituationen av grundläggande betydelse för att en varaktig inlärning skall ske. Kontinuitet i den fysiska och sociala miljön samt väl strukturerade inlärningssituationer brukar också anges som grundläggande kriterier för undervisning av vuxna med barndomspsykos.

Vuxenskadade utgör en del av målgruppen om vilken det ännu endast finns begränsade erfarenheter. Några för dessa personer speciellt viktiga inslag i inlärningssituationer har dock betonats. Det gäller t.ex. tillvaratagandet av tidigare erfarenheter och kunskaper samt speciella moment för träning av koncentration och närminnesfunktion. Möjligheter till individualisering av inlärningssituationen har även för denna grupp angetts som en grundläggande princip.

Den höga andelen personer med flerhandikapp förutsätter att utbildningsinsatsernas utformning relateras till den enskildes förutsättningar. I detta sammanhang behöver också möjligheter till anpassning av undervisningsmiljöerna samt tillgång till adekvata hjälpmedel beaktas. Kommunikationssvårigheter är det mest frekventa av de tillkommande funktionshindren inom hela målgruppen. Vikten av kommunikationsträning och träning av alternativa kommunikationsformer bör därmed generellt betonas vid utformande av undervisning för personer i målgruppen.

1.3.3 Antalet personer i målgruppen

Det totala antalet personer med en nedsatt begåvning, jämställd med psykisk utvecklingsstörning, anges emellanåt till ungefär en procent av befolkningen. Det antal personer som har en begåvningsnedsättning och till följd av denna får särskilda omsorger uppgår i medeltal till ca 0,4 procent. Mellan landstingen och mellan olika åldersgrupper finns en variation på några tiondels procentenheter.

Redovisningen av antalet personer i målgruppen grundar sig på de statistiska uppgifter som årligen lämnas till socialstyrelsen från landstingens omsorgsnämnder. Det totala antalet personer som 1987 erhöll särskilda omsorger var 31 642. Från och med detta år redovisas endast de personer som faktiskt får någon särskild omsorg, vilket har medfört en minskning av det redovisade antalet utvecklingsstörda. Antalet vuxna utvecklingsstörda som 1987 erhöll någon särskild omsorg uppgick till 22 479 personer. Med ledning av statistiska uppgifter från tidigare år kan antas att det finns ytterligare ca 5 000 vuxna personer som har en begåvningsnedsättning motsvarande psykisk utvecklingsstörning.

Hur många barndomspsykotiska vuxna som finns är svårt att uppskatta, bl.a. beroende på oklarheter kring diagnosticerandet. Beräkningar gjorda under senare år pekar mot att antalet barn och ungdomar (0–20 år) med barndomspsykos är ca 1 500 och antalet vuxna minst det dubbla. Siffrorna baseras på uppgifter från vissa landsting och redovisas av Riksföreningen för psykotiska barn. De flesta barndomspsykotiska är

medräknade i socialstyrelsens statistik över dem som får särskilda omsorger.

De uppskattningar som gjorts beträffande antalet vuxenskadade varierar mellan 1 000 och 2 000 personer. Få av dessa finns med i statistiken över personer som får särskilda omsorger. Det bör emellertid observeras att tillräcklig erfarenhet ännu saknas för att uppskattningarna av antalet vuxenskadade skall ha en tillfredsställande säkerhet.

Antalet personer i målgruppen kan således bedömas vara *minst* 25 000 vuxna över 21 år. Kommittén använder detta antal som utgångspunkt för sina beräkningar av målgruppens storlek. Det finns ytterligare minst 30 000–40 000 vuxna som har en lindrig begåvningsnedsättning och som under sin skoltid fått specialundervisning inom grundskolan. Bland dem finns en och annan som i vuxen ålder kan behöva vuxenundervisning i form av särvux eller en yrkesutbildning som är anpassad till deras begåvningsmässiga förutsättningar. Kommittén anser att åtgärder för gruppen med en lindrig begåvningsnedsättning är angelägna men en utredning om detta ryms inte inom ramen för kommitténs arbete.

1.4 Samhällets insatser för utvecklingsstörda vuxna

Utvecklingsstörda har som andra människor rätt till den samhällsservice som erbjuds genom bl.a. socialtjänstlagen (SFS 1980:620) och hälso- och sjukvårdslagen (SFS 1982:763). Utvecklingsstörda får också stöd och hjälp i sin livsföring genom lagen om särskilda omsorger om utvecklingsstörda m.fl. (SFS 1985:568) som reglerar landstingens skyldigheter att komplettera med särskilda omsorger.

1.4.1 Särskilda omsorger för vuxna

Det övergripande syftet med de särskilda omsorgerna är att "ge psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att leva som andra och i gemenskap med andra". Omsorgerna skall grundas på frivillighet från den utvecklings-

stördes sida och utformningen av omsorgerna skall styras av den enskildes behov och förutsättningar. Hänsynstagande till den enskildes självbestämmanderätt och integritet skall prägla verksamheten. Att identifiera, tillvarata och utveckla de utvecklingsstördas egna resurser är primära utgångspunkter i det arbete som utförs inom omsorgsverksamheten.

Flertalet personer inom målgruppen för särvux erhåller någon form av särskild omsorg genom omsorgshuvudmannen. Många vuxna utvecklingsstörda kan leva ett självständigt liv beträffande såväl boende– som arbetssituationen, men kan vara i behov av att regelbundet få *rådgivning och annat personligt stöd* som särskild omsorg. Omsorgen råd och stöd förekommer dock vanligen i kombination med andra särskilda omsorger som boende i gruppbostad och/eller daglig verksamhet. Regelbundet råd och stöd genom t.ex. kontakt med kurator, psykolog eller annan anställd inom omsorgsverksamheten utgör för många utvecklingsstörda en viktig möjlighet för att kontinuerligt diskutera och bearbeta problem som uppkommer i det vardagliga livet.

För att få en mera vardaglig och personlig kontakt med en medmänniska finns möjlighet att utse en *kontaktperson* till en utvecklingsstörd person som av olika skäl inte får denna kontakt på annat sätt. Kontaktpersonen skall först och främst uppmuntra och stödja den utvecklingsstörde i det egna handlandet och kan utgöra en ersättning för eller komplettering av kontakten med anhöriga eller vänner. I sin roll som god vän och inte omsorgspersonal kan kontaktpersonen företräda den enskildes intressen, även gentemot omsorgshuvudmannen, men utgör inte ett juridiskt ombud.

Den vanligaste formen av sysselsättning för de vuxna utvecklingsstörda som får särskilda omsorger är *daglig verksamhet i dagcenter eller annan sysselsättning* i omsorgshuvudmannens regi. Beroende på den enskildes behov, förutsättningar, intressen och andra förhållanden kan den dagliga verksamheten ha en skiftande utformning. Ett övergripande mål är emellertid att var och en utifrån sina förutsättningar skall ges möjlighet att utveckla sin förmåga att leva ett så självständigt liv som möjligt.

De boendeformer som är aktuella för vuxna utvecklingsstörda är, förutom att bo i egen lägenhet eller hos anhöriga, *gruppbostäder* och *vårdhem*. Vårdhemmen skall successivt ersättas av gruppbostäder, som kommer att vara den enda boendeformen för vuxna i omsorgsverksamhetens regi. För närvarande bor ungefär lika många på vårdhem som i gruppbostäder. För vuxna som bor hos anhörig finns möjlighet att under vissa perioder få tillgång till *korttidsvistelse*. För många anhöriga kan denna möjlighet till avlösning i vårduppgifter vara av avgörande betydelse.

De särskilda omsorgerna kan för vuxna utvecklingsstörda ha olika stort inflytande över deras livssituation. Vissa har rådgivning och stöd som enda särskilda omsorg och detta utgör då endast en smärre del av deras totala livssituation. Andra utvecklingsstörda både bor i gruppbostad och har sin dagliga verksamhet som särskild omsorg och är därmed helt beroende av dessa insatser för sin livsföring.

1.4.2 Utveckling mot samhällsdeltagande

De nuvarande särskilda omsorgerna är ett resultat av utvecklingen av samhällets insatser för utvecklingsstörda. Utvecklingen styrs av de övergripande principerna om normalisering och integrering med en fastlagd målsättning att utvecklingsstörda skall ges möjlighet att som andra delta i samhällsgemenskapen. Medvetenheten om att utvecklingsstörda har resurser som kan utvecklas i en normaliserad livssituation har inneburit avsevärda förändringar i utformandet av de särskilda omsorgerna. Institutionella boendeformer för vuxna ersätts successivt av gruppbostäder och egna bostäder integrerade i samhället. Möjligheterna till en regelbunden och meningsfull daglig verksamhet har för många vuxna inneburit en omvälvning i deras vardagliga tillvaro. Allt fler har dessutom fått möjlighet att förlägga sin dagliga verksamhet till vanliga arbetsplatser i samhället. Ett ökat deltagande i det ordinarie fritids- och kulturutbudet innebär för de utvecklingsstörda en ytterligare fördjupning av kontakterna med samhället.

Fortfarande lever emellertid åtskilliga vuxna utvecklingsstörda i miljöer som inte i tillräcklig utsträckning ger möjligheter till utveckling av de egna resurserna. De som fortfarande bor kvar på vårdhem och som har en otillräcklig daglig verksamhet är en sådan grupp, även om förutsättningarna ändrats för dessa personer att i högre utsträckning få del av upplevelser och erfarenheter utanför den segregerade miljön. Det är emellertid inte endast den fysiska miljön som är avgörande för utvecklingsstördas möjligheter att utveckla sina resurser. Även i en ur fysisk aspekt normaliserad och integrerad situation kan hinder finnas i form av bristande kunskap, fördomar och omedvetenhet om utvecklingsstördas möjligheter till utveckling. Den utveckling av livsmiljöerna för utvecklingsstörda som nuvarande lagstiftning förutsätter, t.ex. avvecklingen av vårdhemmen, innebär emellertid på sikt även en förändring av attityder och att utvecklingsstördas behov och resurser blir tydligare.

Tillvaron för många vuxna utvecklingsstörda har genom den beskrivna utvecklingen förändrats i riktning mot ett aktivt deltagande i samhällslivet. För åtskilliga andra kommer motsvarande utveckling att ske under de närmaste åren. Behoven hos den enskilde att inhämta kunskaper och färdigheter som förbättrar möjligheterna till anpassning i nya situationer ökar därmed också.

1.5 Utbildning för utvecklingsstörda barn och ungdomar

1.5.1 Särskolans tillkomst och utveckling

Utbildning för utvecklingsstörda barn och ungdomar har funnits sedan länge. Särskoleplikt infördes dock först genom 1944 års lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa. Denna utbildning uteslöt barn som inte var mottagliga för undervisning i traditionell mening. Till skolplikten knöts en skyldighet att underkasta sig viss praktisk utbildning efter skoltiden till 21 års ålder.

Förslag om skolplikt för alla utvecklingsstörda framfördes av utredningen om omsorger om psykiskt utvecklingshämmade (SOU 1966:9). Utredningen föreslog att träningsskolan skulle införas, vilket gjordes 1968. Orsakerna till förändringen var dels att det betraktades som en rättvisefråga att alla barn skulle ha möjlighet till undervisning, dels att man kommit till insikt om att även måttligt och gravt utvecklingsstörda kunde utvecklas.

Skolplikten för utvecklingsstörda gällde tidigare till 21 år, i undantagsfall 23 år. Fr.o.m. juli 1986 gäller nya regler om skolplikt i särskolan. Denna upphör numera vid utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller 17 år. Samtidigt med denna förändring överfördes bestämmelserna om särskolan från omsorgslagen till skollagen. Särskolan är således numera skild från de särskilda omsorgerna, men har i de flesta fall fortfarande samma huvudman (landstingskommun). Nyligen har en kommitté tillsatts om kommunalisering av särskolan.

1.5.2 Grundsärskolan och träningsskolan

Den obligatoriska särskolan består i dag av dels grundsärskolan, dels träningsskolan. Elever som ej kan tillgodogöra sig grundsärskolans undervisning erbjuds undervisning i träningsskolan. För placering i grundsärskola krävs i regel att eleven bedöms kunna lära sig läsa så att han kan tillägna sig övrig undervisning. I september 1987 deltog 2 830 elever i träningsskolan. I grundsärskolan fanns 4 154 elever. Ca 40 % av eleverna i den obligatoriska särskolan deltog således i träningsskolan. Variationen mellan de olika landstingen var stor, från 29 % till 55 % av de skolpliktiga var placerade i träningsskolan.

I läroplanen för särskolan (Lsä 73) finns tim- och kursplaner för grundsärskolan och träningsskolan. Dessa skiljer sig väsentligt både vad gäller innehåll och uppbyggnad. Grundsärskolan följer i stora delar grundskolans uppbyggnad men har färre ämnen samt sinnesträning/ADL-träning. I träningsskolan utgörs huvuddelen av undervisningen av sinnesträning, ADL-träning och praktiskt arbete men även ämnena svenska, matematik och orienteringsämnen förekommer.

Inom SÖ pågår arbetet med en revidering av särskolans läroplan utifrån en försöksverksamhet som har bedrivits under några år. Ett förslag till ny läroplan har tagits fram. Läroplanen beräknas bli fastställd att gälla från den 1 juli 1991.

Förslaget till ny läroplan för särskolan skiljer sig avsevärt från nu gällande läroplan. Utgångspunkten för förslaget är mål och riktlinjer i läroplanen för grundskolan (Lgr 80), som har kompletterats med särskilda kommentarer som beskriver det specifika för särskolan. Nya tim- och kursplaner har utarbetats för grundsärskolan och för träningsskolan. Planerna för grundsärskolan följer gällande tim- och kursplaner för grundskolan med vissa kompletteringar. För träningsskolan har utarbetats en helt ny kursplan som väsentligt avviker från den som nu används.

Kursplanen för träningsskolan utgår från att eleverna utgör en mycket heterogen grupp. Undervisningen kan därför aldrig syfta till att alla elever skall uppnå samma kunskaper och färdigheter. Kursplanen är indelad i fem undervisningsområden som inte är ämnen i traditionell mening. De olika områdena måste samordnas i undervisningen för att skapa betingelser för en meningsfull kunskapsuppbyggnad. Undervisningsområdena, som i sin tur är indelade i delområden, finns sammanställda i figur 1.

Utifrån de kunskapsområden som ingår i kursplanen blir lärarens uppgift att med hänsyn till elevernas förmåga och intressen planera undervisningen och arrangera undervisningssituationer. Undervisningen skall inte delas in i dessa områden. Lärarna behöver således en god pedagogisk kunskap för att omsätta dessa kortfattade och generella kursplaner till en varierad och individuellt anpassad undervisning.

Figur 1. Undervisningsområden och delområden för träningsskolan enligt förslag till kursplan, SÖ 1988.

1. Kommunikation och socialt samspel

Socialt samspel
Kommunikationsfärdigheter
Språkförståelse
Kommunikationsformer

2. Verklighetsuppfattning och omvärldskunskap

Rumsuppfattning
Tidsuppfattning
Kvalitetsuppfattning
Kvantitetsuppfattning
Orsaksuppfattning
Omvärldskunskap

3. Motorik

Kroppsuppfattning
Rörelsefärdigheter
Styrka och kondition
Finmotoriska färdigheter

4. Skapande aktiviteter

Rytm och musik
Lek och drama
Färg och form

5. Vardagsaktiviteter

Grundläggande ADL–färdigheter
Vardagsmiljö
Närmiljö och samhälle

1.5.3 Yrkessärskolan

Utvecklingsstörda ungdomar har en ovillkorlig rätt att efter skolpliktens upphörande få annan utbildning inom det offentliga skolväsendet intill utgången av vårterminen det kalenderår då de fyller 21 år.

Yrkessärskolan är på grund av elevernas olika förutsättningar att tillgodogöra sig undervisning indelad i yrkesutbildning, yrkesträning och verksamhetsträning. Verksamheten regleras av Lsä 73 med tillhörande anvisningar och supplement.

Yrkesutbildningen har som främsta mål att utbilda eleven för ett arbete på den öppna marknaden. Utbildningen har därför byggts upp efter gymnasieskolans mönster och avses leda fram till en reell yrkeskompetens. Yrkesutbildningen omfattar ett mindre antal fyraåriga yrkesinriktade linjer. Utbildningen inriktas på en kommande verksamhet på den öppna arbetsmarknaden eller i skyddat arbete.

Yrkesträningen syftar till att eleven efter utbildningen skall kunna klara anställning i skyddad eller halvskyddad verksamhet och i vissa fall på den öppna arbetsmarknaden. För en del blir en daglig verksamhet på dagcenter den naturliga fortsättningen. Enligt de allmänna riktlinjerna i läroplanen består undervisningen av grundläggande social träning och arbetsträning samt branschinriktad träning. Såväl läroämnen som yrkesinriktade ämnen ingår i utbildningen. Vissa elever får i huvudsak ägna sig åt grundläggande träning, medan andra relativt snabbt går över till den branschinriktade träningen. Elever som bedöms kunna tillgodogöra sig yrkesutbildning bör flyttas över till denna.

I verksamhetsträningen är målet att ge eleverna en fortsatt möjlighet att utveckla sin personlighet och förvärva färdigheter, som för den enskilde har betydelse för ett dagligt vuxenliv. Undervisningen sker i fyra ämnesblock, nämligen kommunikation, ADL, skapande verksamhet och gymnastik. I verksamheten är de integrerade med varandra. Inriktningen är en kommande verksamhet vid dagcenter.

Drygt 40 % av yrkessärskolans elever genomgår yrkesutbildning, 40 % omfattas av yrkesträning och närmare 20 % av verksamhetsträning[2]. Flera landsting avviker emellertid markant från dessa genomsnittssiffror.

[2] Årsbok för skolan 1985/86 och 1987/88.

2 Vuxna utvecklingsstördas utbildningsbehov

2.1 Kommitténs bedömning

Vuxenutbildningen skall enligt de allmänna målen överbrygga utbildningsklyftorna och verka för ökad jämlikhet och social rättvisa. För vuxna utvecklingsstörda finns ett stort behov av överbryggande utbildning. Detta gäller i första hand måttligt och gravt utvecklingsstörda samt barndomspsykotiska vuxna av vilka många inte alls har fått någon skolutbildning och en relativt stor grupp har en bristfällig skolgång som endast omfattat några år.

Utvecklingsstörda vuxna behöver skilda former av utbildningsinsatser eftersom variationen inom gruppen är stor i fråga om behov av utbildning. Det är viktigt att olika vuxenutbildningsformer finns tillgängliga lika väl som att utbudet breddas.

Med hänsyn till nedsättningen av begåvningsfunktionen krävs relativt omfattande utbildningsinsatser för att utvecklingsstörda skall ha möjlighet att lära in och befästa sina kunskaper och på så sätt utveckla sin förmåga. Vuxenutbildningen för utvecklingsstörda måste därför ha större omfattning än för andra vuxna.

2.2 Olika kartläggningar av utbildningsbehov

I flera olika sammanhang har vuxna utvecklingsstördas behov av utbildning bedömts. I samband med de förändringar i levnadsförhållandena som skett för målgruppen under de senaste decennierna har behovet av att vidmakthålla kunskaper och inhämta nya blivit mycket påtagligt. Förändringarna inom omsorgsverksamheten har inneburit att många vuxna utvecklingsstörda som tidigare levt på vårdinstitutioner nu lever ute i samhället, har ett arbete eller sysselsättning vid dagcenter samt deltar i olika fritidsaktiviteter.

I en undersökning[1] har utbildningsbehovet för vuxna utvecklingsstörda beskrivits utifrån de nya livsrollerna. I denna framkom ett totalt utbildningsbehov som rör individens personlighetsutveckling och arbets–, samhälls– och fritidsroll. I figur 2 har resultaten sammanfattats.

Kommittén anser att beskrivningen av den vuxne utvecklingsstördes totala utbildningsbehov anger de behov som är viktiga att uppmärksamma med tanke på de samhällsförändringar som skett för målgruppen.

Andra sätt att bedöma utbildningsbehov hos psykiskt utvecklingsstörda och barndomspsykotiska vuxna har prövats av bl.a. omsorgskommittén och SÖ i olika undersökningar, främst utredningen om särvux. I dessa undersökningar påvisas mycket eftersatta grupper inom den totala målgruppen och stora behov av utbildning. Utbildningsbehoven kan för dessa grupper sammanfattas i dels behov av ny kunskap, dels behov av att vidmakthålla tidigare tillägnad kunskap.

[1] Göteborgs skolförvaltning, Utredning om kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, 1988.

Figur 2. Utvecklingsstörda vuxnas totala utbildningsbehov

★ Utbildningsbehov som rör individen själv

Utveckling av den egna identiteten, den egna förmågan och dess begränsningar, kroppen och dess funktion, relationen till andra människor och de egna känslorna.

★ Utbildningsbehov som rör individen i arbete

Utveckling av kommunikationsförmågan (tala och lyssna, läsa och skriva samt använda telefon, räkna, klockan och tidsbegrepp), resa till och från arbetet samt koncentration och uthållighet i arbetsuppgiften.

★ Utbildningsbehov som rör individen som boende

Utveckling av kommunikationsförmågan, sköta eget boende (hygien, matlagning, skötsel av bostaden och kläder), den egna ekonomin samt kontakter med olika myndigheter.

★ Utbildningsbehov som rör individen på fritiden

Utveckling av kommunikationsförmågan, förmågan att resa samt förmågan att delta i fritidsutbudet.

Utvecklingsstörda har länge varit eftersatta i samhället. Eftersom skolplikt för alla infördes först 1968 finns i dag fortfarande en stor grupp vuxna utvecklingsstörda som inte alls har gått i skolan. Denna grupp kan uppskattas till ungefär 3 500 personer, vilket är ungefär 17 % av de utvecklingsstörda i åldern 21–64 år. I samband med att skolplikt infördes för alla fick de som då var i skolpliktig ålder en kortare skolutbildning. Ca 3 000 (15 %) personer har gått i särskolan kortare tid än den obligatoriska skolplikten innebär. I olika sammanhang har också påtalats att vissa utvecklingsstörda har bristfällig skolutbildning av andra orsaker. Många har haft svårt att tillgodogöra sig undervisningen under

skoltiden, framför allt flerhandikappade. Många av dessa har i dag t.ex. inget fungerande kommunikationssätt.

Både gruppen som inte har gått i skolan och gruppen med bristfällig skolutbildning har behov av grundläggande kunskaper som de tidigare inte har fått. En del andra utvecklingsstörda har i och för sig haft tillgång till skolutbildning men kunde då av olika skäl inte tillägna sig kunskaper i tillräcklig omfattning. Många lärare talar om eftermognad hos utvecklingsstörda som innebär att de först några år efter den obligatoriska skolan har möjlighet att tillgodogöra sig baskunskaper. Detta kan också höra samman med den motivation som många får först som vuxna genom att de då får erfarenheter som ger insikt om betydelsen av olika kunskaper.

Tidigare gällde för utvecklingsstörda obligatorisk utbildning i yrkessärskolan. Detta krav är slopat sedan den 1 juli 1986, varför man kan förvänta ett behov av yrkesutbildning senare i livet för dem som inte genomgår denna eller som avbryter sina studier. Ett behov av yrkesutbildning inom yrkessärskolan finns också bland de s.k. svagbegåvade som fått sin utbildning inom grundskolan med stöd av specialundervisning.

Yrkessärskolan är i dag stängd för vuxna över 21 – i undantagsfall 23 – år. Många av dem som har fått en yrkesutbildning har på samma sätt som andra vuxna behov av att komplettera denna eller skaffa sig yrkesutbildning inom ett annat område som vuxna. För de utvecklingsstörda som får arbete på den öppna arbetsmarknaden eller inom Samhall finns behov av särskild anpassad yrkesutbildning.

Ett annat behov, som har påpekats av flera när det gäller utvecklingsstörda, är behovet av att vidmakthålla kunskaperna genom upprepade utbildningsinsatser. Detta har också framkommit i den undersökning som kommittén har gjort. Många har framhållit att detta speciellt utmärker utvecklingsstörda som grupp.

Samtidigt med de eftersatta behov av utbildning som finns hos utvecklingsstörda har i flera sammanhang särskilt påpekats att samhällets ut-

veckling och individernas förändrade livssituation kräver speciella utbildningsinsatser för denna grupp.

Den speciella funktionsnedsättning som utvecklingsstörda har innebär en bristande förmåga att överföra kunskaper till nya situationer. Förändringar i levnadsförhållanden ger därför ett behov av utbildning eftersom sådana förändringar kan vara svåra att förstå och lära sig konsekvenserna av. Utvecklingsstörda har genom sin funktionsnedsättning ett större och mer återkommande utbildningsbehov än normalt begåvade. Vuxenutbildning kan bidra till att verkningarna av en sådan funktionsnedsättning inte ger ett så stort handikapp för individen.

2.3 Kommitténs egen kartläggning

Kommitténs enkätundersökning visar att ett stort utbildningsbehov föreligger för den grupp som har sin dagliga sysselsättning vid dagcenter. Detta utbildningsbehov kan sammanfattas i följande.

Vuxna utvecklingsstörda har ett omfattande behov av utbildning inom flera områden. Den vuxenutbildning som bedrivs i dag är i mångt och mycket ett uttryck för de behov som finns. Av undersökningen framgår tydligt att det föreligger ett mycket större behov av grundläggande utbildning i basfärdigheter än vad som kan tillfredsställas inom vuxenutbildningen i dag. Detta gäller framför allt för de grupper som hittills har eftersatts mer än andra vad gäller tillgången till vuxenutbildning, dvs. måttligt och gravt utvecklingsstörda.

Kommitténs kartläggning påvisar behov av utbildning för särskilda grupper. Detta gäller t.ex. barndomspsykotiska vuxna, s.k. vuxenskadade och personer med kommunikationshandikapp.

2.4 Behov av ytterligare kartläggning

De behovskartläggningar som hittills gjorts har endast i begränsad omfattning berört barndomspsykotiska vuxna och de s.k. vuxenskadade

samt de vuxna psykiskt utvecklingsstörda som har arbete eller inte har särskilda omsorger.

Barndomspsykotiska vuxna är som nämnts inledningsvis i mycket stor utsträckning utvecklingsstörda. För dessa gäller troligtvis samma utbildningsbehov som för övriga utvecklingsstörda. Utformningen av utbildningen kan däremot behöva anpassas efter denna grupps specifika behov. För barndomspsykotiska vuxna, såväl de som är utvecklingsstörda som de normalbegåvade, finns oftast behov av grundläggande kunskaper eftersom skolgången många gånger varit bristfällig. Utbildningsbehoven för s.k. vuxenskadade går ännu ej att fastställa. Erfarenheterna från de försök med särskilda utbildningsinsatser för denna grupp som bedrivs visar dock att klara framsteg kan nås genom utbildning.

För de vuxna utvecklingsstörda som inte får särskilda omsorger är det svårt att kartlägga utbildningsbehoven. Som kommittén bedömer det har dessa grupper i stort liknande utbildningsbehov som hela gruppen utvecklingsstörda men är svårare att nå. Särskild uppmärksamhet bör dessutom riktas mot de utbildningsbehov som finns vad gäller arbetslivet.

Slutligen vill kommittén påpeka att ingen undersökning hittills har visat hur omfattande utbildningsinsatser som krävs för att tillgodose utbildningsbehoven.

3 Nuvarande vuxenutbildning för utvecklingsstörda

3.1 Kommitténs förslag

Kommittén anser att verksamheten hos de olika vuxenutbildningsanordnarna bör inriktas mot att tillgodose skilda utbildningsbehov för att de resurser som finns skall komma till maximalt utnyttjande. Kommittén anser att en arbetsfördelning mellan särvux och folkbildningen måste ske med beaktande av folkbildningens mål om en fri och frivillig verksamhet.

Kommittén föreslår att utvecklingsstördas behov av vuxenutbildning tillgodoses genom följande huvudsakliga inriktning av verksamheten hos olika vuxenutbildningsanordnare.

Inom särvux ges utbildning för dem som har behov av kompetensinriktad utbildning. Utbildningen kan gälla dels undervisning i basfärdigheter utifrån den utvecklingsstördes förutsättningar inom den grundläggande nivån, dels vidare utbildning inom de fristående kurserna. Kommittén har därvid utgått från det förslag till en utvidgning av särvux som presenteras i kapitel 5.

Inom folkhögskolan ges utbildning till dem som är i behov av antingen en längre koncentrerad utbildning i basämnen med stora inslag av social träning eller kortare kurser i internatform inom olika intresseområden.

Studiecirklar anordnas företrädesvis inom sådana områden som ökar de utvecklingsstördas möjligheter att utveckla ett självständigare liv, delta i samhällslivet och odla egna intressen samt för att vidmakthålla de kunskaper och färdigheter de har fått i särskolan och i annan vuxenutbildning.

Kommittén föreslår att SÖ uppmärksammar de gränsdragningsproblem som finns mellan särvux och grundvux och vidtar erforderliga åtgärder. Kommittén föreslår även att bestämmelserna för timersättningen ses över eftersom dessa bidrar till problem.

3.2 Kartläggning av nuvarande vuxenutbildning

Genom särskild bearbetning av den officiella utbildningsstatistiken hos SÖ, AMS och SCB har kommittén kartlagt den vuxenutbildning som bedrivs i dag för utvecklingsstörda. Kommittén har också genom enkäten till ett urval dagcenter samt frågorna till landstingen samlat in ett omfattande material om vuxenutbildning vid dagcenter.

3.2.1 Studiecirkelverksamhet

Studiecirkelverksamheten har en dominerande ställning jämfört med andra utbildningsinsatser som riktar sig till vuxna utvecklingsstörda. Cirkelverksamheten som sådan är en mycket gammal företeelse. För handikappade började emellertid studiecirklar att anordnas först på 1960-talet. Den i dag stora verksamheten har alltså byggts upp under de senaste tjugo åren.

Studiecirkeln karaktäriseras av att den är en fri och frivillig bildningsverksamhet. Studiecirkeln är en kamratkrets för gemensamma, planmässigt bedrivna studier över ett på förhand bestämt ämne. En av studieförbundet godkänd studieplan eller arbetsplan krävs för cirkeln. Deltagarna skall vara aktiva i studieverksamheten och skall påverka uppläggningen av arbetet. Studiecirkelformen förutsätter att man klarar av samvaro i grupp.

Totalt elva studieförbund är godkända för statsbidrag. Studieförbunden har en anknytning till riksorganisationer av folkrörelsekaraktär. Studieförbundet Vuxenskolan svarar för drygt hälften av cirkelverksamheten för utvecklingsstörda. Detta studieförbund jämte ABF och NBV har tillsammans 90 % av antalet studietimmar inom området.

Ungefär fem procent av studieförbundens totala verksamhet utgörs av cirklar för utvecklingsstörda. Budgetåret 1987/88 genomfördes drygt 15 000 studiecirklar med nästan 94 000 kursdeltagare. Antalet studiecirkeltimmar var drygt 500 000. Uppgifter saknas om antalet utvecklingsstörda som deltar integrerat i andra studiecirklar.

Sett i relation till antalet vuxna utvecklingsstörda är antalet studiecirkeldeltagare mycket stort. Om man antar att alla cirkeldeltagare är minst 21 år, deltog utvecklingsstörda i genomsnitt i 3,7 studiecirklar under ett läsår. Skillnaderna mellan länen var dock mycket stor. Cirkelverksamheten för utvecklingsstörda fördelar sig mellan olika ämnesområden enligt tabell 1.

Tabell 1. Studiecirkelverksamhet för utvecklingsstörda budgetåret 1987/88

Samhällskunskapsämnen	31 %
Estetiska ämnen	28 %
Matematik/Naturkunskap	12 %
Övriga (ex. boende, hemkunskap) ämnen	11 %
Språk	10 %
Medicin/Hälsa och sjukvård	3 %
Beteendevetenskap/Humaniora	3 %
Teknik/Trafiksäkerhet	1 %

Knappt 60 % av verksamheten var förlagd till olika slag av institutioner (framför allt vårdhem och dagcenter). Andelen kvinnor i studiecirklar för utvecklingsstörda var låg. Endast 32 % av deltagarna var kvinnor. Totalt är 45 % av de utvecklingsstörda kvinnor.

Studiecirkelverksamheten för utvecklingsstörda har mycket skiftande karaktär. Den vänder sig till så gott som alla utvecklingsstörda och har ett varierat innehåll. Exempelvis skiljer sig dramacirklar för gravt utvecklingsstörda mycket åt från en läsecirkel för lindrigt utvecklingsstörda. Kommittén anser att studiecirklarna för utvecklingsstörda ger framför allt följande:

- Gruppvana. I cirkeln får man lära sig att arbeta i grupp, vänta på sin tur, höra vad andra har att säga eller erfara vad andra gör.

- Studievana. I cirkeln får man lära sig ett ämnesområde, ofta lära sig att hantera ett studiematerial, inblick i olika områden och lära sig nya saker.

- Intresseutveckling. I cirkeln får man pröva på ett område man är intresserad av, få inblick i något man inte känner till m.m.

Kommittén anser det viktigt att studiecirklar anordnas inom sådana områden som ökar de utvecklingsstördas möjligheter att utveckla ett självständigt liv, delta i samhällslivet och odla egna intressen. Vidare anser kommittén att genom studiecirklar kan kunskaper och färdigheter vidmakthållas som de utvecklingsstörda har fått i särskolan och i annan vuxenutbildning.

3.2.2 Folkhögskolan

Även folkhögskolan har en lång utbildningstradition. Särskilda kurser för utvecklingsstörda har dock förekommit endast under de senaste tjugo åren. Folkhögskolans uppgift är att främja allmän medborgerlig bildning. Folkhögskolorna drivs av landsting eller olika organisationer (folkrörelser eller stödföreningar). Varje folkhögskola skall själv bestämma sin verksamhet med hänsyn till skolans ideologiska och kunskapsmässiga inriktning.

Utbildningen inom folkhögskolan kännetecknas av en vuxenanpassad undervisning som kan utformas efter de studerandes förkunskaper, in-

tressen och behov. Ett speciellt kännetecken för folkhögskolan är internatformen. Denna ger möjligheter till en kombination av undervisning, boende och fritid.

Ett tjugotal folkhögskolor bedriver särskilda långa (15 veckor eller mer) kurser för utvecklingsstörda. Därtill kommer ett antal skolor som har korta kurser för utvecklingsstörda samt skolor som har utvecklingsstörda integrerade i olika kurser.

Läsåret 1987/88 deltog 283 utvecklingsstörda i långa kurser och 450 i kurser längre än åtta dagar men kortare än femton veckor. Antalet deltagare i kurser under åtta dagar kan inte redovisas med nuvarande statistik. 10 % av deltagarna i de långa kurserna deltog integrerat i allmänna kurser. Utbildningen kan uppskattas till ca 38 000–44 000 undervisningstimmar för de långa kurserna och ca 5 500 timmar för de korta kurserna. De långa folkhögskolekurserna för utvecklingsstörda dominerades av allmänna ämnen. De korta kurserna däremot inriktades huvudsakligen mot samhällsinriktade ämnen. I en utvärdering av folkhögskoleverksamheten[1] framkom att flertalet kurser var riktade till personer med ett relativt lindrigt begåvningshandikapp. I utvärderingen framkom också att andelen utvecklingsstörda som gått på lång folkhögskolekurs varierade starkt mellan landstingen.

De långa folkhögskolekurserna innebär ofta en förberedelse för vidare studier, arbete eller någon annan förändring. Kommittén anser att kurserna kan karaktäriseras som en traditionell utbildning som ger följande:

– Baskunskaper för vidare utveckling. Kurserna har stort teoretiskt inslag och syftar till att öka förmågan att läsa, skriva och räkna samt ge allmänbildning.

– Koncentrerad och lång utbildning. Flertalet långa kurser omfattar 1-3 år och ger en koncentrerad utbildning. Detta ger en god grund för vidare studier, inträde i arbetslivet eller andra förändringar i livet.

[1] SÖ, En kvalitativ och kvantitativ utvärdering av folkhögskoleverksamhet för begåvningshandikappade, R 87:53.

– Självständighetsträning. Genom internatformen finns unika möjligheter till sociala kontakter och förberedelser för eget boende. Fritiden betonas genom att särskilt anställd personal ofta finns.

Kommittén anser att folkhögskoleutbildningen är viktig för dem som har behov av en längre koncentrerad utbildning i basämnen med stora inslag av social träning eller kortare kurser i internatform inom olika intresseområden.

3.2.3 Grundvux

Grundvux är en del av den kommunala utbildningen för vuxna och syftar till att ge grundläggande färdigheter i att läsa, skriva och räkna. Enligt vuxenutbildningslagen har de vuxna som behöver utbildning motsvarande särskolans *inte* rätt att delta i grundvux.

Undervisningen inom grundvux omfattar grundläggande utbildning i läsning, skrivning och räkning. Inslag av samhälls– och naturorientering skall ingå samt för invandrare även undervisning i svenska språket. Undervisningen får bedrivas upp till en nivå som motsvarar utbildning enligt högst årskurs 6 i grundskolan. För undervisningen finns inga bindande tim– och kursplaner utan den skall utformas efter de studerandes behov och förutsättningar. Undervisningen bedrivs i regel som deltidsundervisning i lokaler i anslutning till komvux.

Inom grundvux deltar många utvecklingsstörda. Läsåret 1987/88 hade 500 av de svenska deltagarna särskolebakgrund. Ytterligare några (ca 50) utan skolutbildning har bedömts tillhöra målgruppen för utredningen. Detta innebär att ca 6 % av de svenska deltagarna i grundvux var utvecklingsstörda. Utbildningsvolymen för dessa deltagare kan uppskattas till ca 30 000 undervisningstimmar.

3.2.4 Särvux

Särvux erbjuder sådan utbildning som syftar till att ge vuxna utvecklingsstörda möjlighet att skaffa sig kompetens motsvarande den som ges i grundsärskolan. Inom särvux ges undervisning dels i den grundläggande delen som motsvarar den som ges i grundvux men anpassad för den särskilda målgruppen, dels i form av fristående kurser i elva olika ämnen som motsvarar undervisningen på grundsärskolans högstadium.

Den grundläggande delen i särvux ger utbildning i läsning, skrivning och räkning, kommunikation (språk- och begreppsutveckling), samhälls- och naturorienterande moment samt för invandrare undervisning i svenska språket. De studerande skall placeras in på den nivå där de har förutsättningar att följa undervisningen och denna skall anpassas efter de studerandes behov, möjligheter och erfarenheter. Enligt SÖ:s bedömning deltog våren 1989 ca 600 studerande i särvux. Av dessa var 20 barndomspsykotiska vuxna och 15 s.k. vuxenskadade. Den statliga timramen för särvux var budgetåret 1988/89 54 450 undervisningstimmar. Många landsting bedriver i dag undervisning på träningsskolenivå i anslutning till särvux. Denna verksamhet bekostas med landstingskommunala medel.

3.2.5 Arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildning är sådan utbildning som ges av arbetsmarknadsskäl och beslutas av arbetsmarknadsmyndigheterna. Utbildningen består av en yrkesutbildning eller en allmänteoretisk eller orienterande utbildning som är en nödvändig förberedelse för yrkesutbildning. Arbetsmarknadsutbildning kan ges i form av särskild arbetsmarknadsutbildning (AMU-kurs) eller inom det reguljära skolväsendet. Den som genomgår en arbetsmarknadsutbildning har rätt till utbildningsbidrag.

Arbetsmarknadsutbildning ges varje år till ett antal utvecklingsstörda. De ingår i gruppen som kallas intellektuellt arbetshandikappade av vilka drygt 200 personer årligen erhåller arbetsmarknadsutbildning. Andelen utvecklingsstörda bland dessa kan uppskattas till knappt hälften.

Arbetsmarknadsutbildningen genomförs framför allt som utbildning i det reguljära utbildningsväsendet i form av olika allmänteoretiska kurser (ex. folkhögskoleutbildning) och i form av AMU-kurser med inriktning mot orientering och vägledning. Även yrkesutbildning förekommer i viss omfattning, främst inom områdena tillverkning, kontor och storhushåll. Det kan uppskattas att ca 50 utvecklingsstörda årligen deltar i sådana kurser, vilket innebär en ungefärlig utbildningsvolym om 6 000 timmar.

3.2.6 Övrig vuxenutbildning

Ovan har redovisats inom vilka former av den samhällsstödda vuxenutbildningen som utvecklingsstörda deltar. Få utvecklingsstörda torde få ta del av den omfattande personalutbildning som sker inom företagen därför att så få har anställning på den öppna arbetsmarknaden. Inom Samhall finns ca 2 000 anställda som har bedömts som intellektuellt arbetshandikappade, varav drygt hälften har någon särskild omsorg. Flera av dem erhåller yrkesteknisk basutbildning och lokalt organiserad utbildning i form av personalutbildning.

3.2.7 Vuxenutbildning på dagcenter

Kommittén har genomfört en kartläggning av utbildningsverksamheten vid dagcenter. Dagcenter har valts därför att ungefär tre fjärdedelar av de vuxna utvecklingsstörda som erhåller särskilda omsorger har sin dagliga sysselsättning där. Syftet med enkäten var bl.a. att få information om utbildningsverksamheten sedd ur en hel grupps perspektiv. Enkäten innehöll framför allt frågor om studiecirkelverksamhet, särvux, utbildningsaktiviteter anordnade av dagcentret "i egen regi" samt annan utbildningsverksamhet under hösten 1988 för den som hade sin dagliga sysselsättning vid dagcentret. En sammanställning av resultaten visar följande.

Utbildningsverksamheten vid dagcenter bedrevs både av externa utbildningsanordnare och inom dagcenterorganisationen. Vid vissa dag-

center fanns alla utbildningsaktiviteter och i mycket stor omfattning medan det också fanns dagcenter som inte hade någon vuxenutbildning alls. Drygt hälften av alla dagcenter hade flera alternativa utbildningsformer för de utvecklingsstörda. Dessa dagcenter var större än genomsnittet. Knappt hälften av dagcentren hade en tämligen liten utbildningsverksamhet. Vid de senare fanns färre utvecklingsstörda än vid det genomsnittliga dagcentret.

Särvux, varmed då avsågs såväl den statsbidragsberättigade som den inte statsbidragsberättigade delen, bedrevs vid knappt hälften av dagcentren. I genomsnitt erhöll tio personer per dagcenter sådan undervisning. Behoven av en utbyggnad av statsbidragsberättigad särvux och möjlighet till undervisning även på träningsskolenivå framkom mycket tydligt. Av dem som i dag får undervisning bedömdes ungefär 40 % tillhöra målgruppen för dagens särvux.

Studiecirkelverksamhet på dagtid förekom vid 87 % av dagcentren. I genomsnitt bedrevs nio cirklar per dagcenter under hösten 1988. Flest cirklar fanns vid större dagcenter. Flertalet studiecirklar genomfördes i dagcentrets lokaler. Endast 27 % av cirklarna anordnades i andra lokaler.

De estetiska ämnena utgjorde en tredjedel av verksamheten. Näst största ämnesgruppen var cirklar kring boende och matlagning m.m. som rör den sociala träningen. Även cirklar kring områden som klockan, tiden och pengar hade en viss omfattning. Totalt deltog cirkeldeltagarna i 1,8 cirklar i genomsnitt under höstterminen 1988. Ungefär en fjärdedel av dagcentren hade ett genomsnitt på mer än två cirklar per individ för dem som deltog i cirklar.

Inom dagcentren bedrivs också en omfattande verksamhet som kan betraktas som "omsorgsverksamhet av utbildningskaraktär". 83 % av de i undersökningen ingående dagcentren uppgav att de bedriver en eller flera aktiviteter i egen regi som kan betraktas som utbildning, dvs. är schemalagda och strukturerade efter en viss plan. Vid en analys av svaren visar det sig att de fem vanligast förekommande alternativen är ADL–träning, social träning, alternativ kommunikation, estetiska äm-

nen och hemkunskap. Ett stort antal vuxna får dessutom undervisning och träning i basämnen som läsning, skrivning och räkning samt i samhällsorienterande ämnen. Som ledare för utbildningsaktiviteterna fungerar till övervägande del dagcentrets egen personal, i första hand arbetsterapeuter, men det förekommer även särskilt anställda ledare.

Vid dagcenter fanns även flera personer som deltog i annan utbildningsverksamhet, främst kurser vid folkhögskola eller grundvux.

Särskild utbildningsverksamhet för barndomspsykotiska och s.k. vuxenskadade ordnas nästan inte alls vid dagcenter.

Dagcenterpersonalen spelar en betydande roll vad gäller initiativet till vuxenutbildning. Resultaten från undersökningen tyder på att dagcenterpersonalens inställning till behovet av utbildning är en avgörande faktor för att utbildning skall komma till stånd.

3.2.8 Regional fördelning av vuxenutbildning

Kommittén har även strävat efter att kartlägga den regionala fördelningen av vuxenutbildningen dels genom frågor till landstingen, dels genom särskild bearbetning av statistiken.

Genom frågorna till landstingen kan konstateras att endast några få har fastställda mål för utbildningsverksamheten. Landstingen ger i mycket varierande omfattning ekonomiska bidrag till vuxenutbildningen, till såväl folkbildning som särvux. Enligt dessa uppgifter bidrar landstingen med mellan 0 kronor och ca 1 800 kronor per utvecklingsstörd till särvux och vuxenutbildning på träningsskolenivå. Det genomsnittliga bidraget från landstingen var 654 kronor per utvecklingsstörd.

Den regionala fördelningen av vuxenutbildningen varierar mellan utbildningsformerna. Resurserna till särvux fördelas av SÖ till landstingskommunerna efter deras andel utvecklingsstörda enligt socialstyrelsens statistik. Detta innebär att statsbidraget för särvux är helt jämnt fördelat mellan olika regioner. Övriga vuxenutbildningsformer är

däremot mycket ojämnt fördelade. Omfattningen av studiecirkelverksamheten varierar mellan 6,0 till 0,8 cirklar per utvecklingsstörd i länen. I SÖ:s utvärdering av folkhögskoleverksamheten för utvecklingsstörda framkom att andelen vuxna utvecklingsstörda i långa folkhögskolekurser under 1980–talet varierade från 0,7 % till 37 % inom de olika landstingen. Även inom grundvux fanns regionala variationer genom att andelen studerande med särskolebakgrund uppvisade stora skillnader.

3.2.9 Sammanfattning

I dag bedrivs en relativt omfattande vuxenutbildning för utvecklingsstörda. Studiecirkelverksamheten spelar därvid en dominerande roll. Verksamhetens inriktning består framför allt av estetiska ämnen och samhällskunskapsämnen. Undervisningen i basfärdigheter i läsning, skrivning och räkning sker främst inom grundvux, folkhögskola och särvux. Yrkesinriktad utbildning för vuxna utvecklingsstörda finns endast i mycket begränsad omfattning.

Kommittén vill peka på dels det begränsade utbudet av utbildning i basfärdigheter (även innefattande kommunikation) för gravt och måttligt utvecklingsstörda, dels behovet av ett mer varierat utbildningsutbud för lindrigt utvecklingsstörda, främst med inriktning mot arbetsliv och yrkesutbildning.

Kommittén finner särskilt värt att uppmärksamma den regionalt ojämna spridningen av utbudet av vuxenutbildning. Landstingens skiftande engagemang både vad gäller målsättning och ekonomiska bidrag till verksamheten är en bidragande orsak till de regionala skillnaderna.

3.3 En jämförelse mellan olika vuxenutbildningsanordnare

Till grund för kommitténs arbete med att föreslå en arbetsfördelning mellan särvux och folkbildningen har lagts en översiktlig jämförelse av

de berörda utbildningsformerna utifrån vissa faktorer. Denna jämförelse återfinns i bilaga 2. I denna har studiecirkelverksamhet, folkhögskola, grundvux och särvux jämförts med avseende på utbildningens mål och syfte, innehåll, arbetssätt, uppläggning, omfattning, studieplats samt studieekonomi. Av bilagan framgår att utbildningsformerna skiljer sig åt i flertalet jämförda avseenden. Skillnaderna beror givetvis i hög grad på att de formella bestämmelserna är olika utformade med hänsyn till varje utbildningsforms speciella ändamål. Men även traditioner och praxis spelar stor roll.

3.4 Arbetsfördelning mellan särvux och annan vuxenutbildning

3.4.1 Särvux och folkbildningen

De olika vuxenutbildningsanordnarna har skiftande förutsättningar att bedriva utbildning för utvecklingsstörda. Dessutom är efterfrågan på olika utbildningsinsatser betydligt större hos målgruppen än vad som idag kan tillgodoses. Slutsatsen av detta är att gränsdragningen mellan särvux och folkbildningen idag är relativt problemfri.

Gränsdragningsproblem mellan cirkelverksamheten och särvux kan dock förekomma. Problemen synes emellertid variera högst väsentligt mellan landstingen. På vissa håll verkar sedan lång tid tillbaka en naturlig uppdelning ha ägt rum mellan särvux och studiecirkelverksamheten. På andra håll bedriver studieförbunden en undervisning som närmast är av särvuxkaraktär. Detta senare kan troligtvis förklaras av att särvux endast finns i begränsad omfattning. Avsaknaden av särvux förefaller delvis ha kompenserats genom en utbyggd studiecirkelverksamhet. En förändrad och utökad verksamhet inom särvux kommer knappast att innebära några större förändringar av omfattningen av studiecirkelverksamheten. Studieförbunden bedriver ett omfattande utvecklingsarbete, t.ex. vad avser nya studiematerial och cirkelledarutbildning, vilket gör att en förändringsberedskap finns.

Enligt vad kommittén har erfarit upplevs idag inga större problem med gränsdragningen mellan särvux och folkhögskoleutbildningen beroende på att dessa i dag skiljer sig så väsentligt åt. Genom att särvux i dag har börjat vända sig till en ny målgrupp och erbjuda mer omfattande utbildning är det tänkbart att särvux på sikt kan utvecklas så att den närmar sig folkhögskolans målgrupp och uppläggning. En avgörande skillnad är dock folkhögskolornas internatstudieform. Denna ger till skillnad från särvux möjlighet till både grundläggande utbildning och allsidig social träning.

3.4.2 Särvux och grundvux

Enligt kommitténs mening föreligger de största gränsdragningsproblemen inom ramen för den kommunala utbildningen för vuxna, nämligen mellan grundvux och särvux.

Grundvux var ursprungligen en alfabetiseringsutbildning för svenskar och invandrare som saknade grundläggande kunskaper och färdigheter i läsning, skrivning och räkning. Redan från början var några grupper undantagna från att delta i grundvux, däribland de som skulle beredas undervisning enligt lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. Tolkningen av detta undantag var föremål för en del problem. Komvux–utredningen tog upp frågan och föreslog att vuxna utvecklingsstörda inte skulle tillhöra grundvux målgrupp annat än i de fall de kunde följa reguljär grundvuxutbildning.

I dag föreskriver vuxenutbildningslagen att grundvux inte står öppet för dem som behöver utbildning motsvarande särskolans. Kommitténs kartläggning visar emellertid att ett stort antal deltagare i grundvux har särskolebakgrund. Orsaken till detta kan bl.a. vara den begränsade omfattningen på särvux och den inriktning mot måttligt utvecklingsstörda som försöksverksamheten hade. Några studier visar att det finns deltagare inom grundvux som har svårt att klara av utbildningen. Kommittén finner inte att intagningsbestämmelserna till grundvux behöver ändras. Kommittén anser liksom komvux–utredningen att de personer

som tidigare har gått i särskola skall ha möjlighet att delta i grundvux om de kan följa reguljär grundvux.

Kommittén anser det viktigt att vid intagningen till grundvux bedöma om den studerande kan tillgodogöra sig undervisningen eller bör hänvisas till särvux. De studerande som har behov av särvux skall få möjlighet till denna utbildning. Särvux bör inte vara en utbildning som ges före eller efter genomförd grundvuxutbildning. Det är också viktigt att de som tas in till grundvux följs upp och att undervisningen kontinuerligt utvärderas. Kommittén föreslår att SÖ uppmärksammar de problem som här redovisats och vidtar erforderliga åtgärder. Utvecklingen av den specialpedagogiska metodiken bör uppmärksammas i båda skolformerna. Kommittén anser att ett gemensamt utvecklingsarbete bör kunna bedrivas.

Kommittén har också erfarit att olika bestämmelser gäller för timersättningen i grundvux resp. särvux. De studerande i grundvux och särvux som går miste om inkomst får den högre timersättningen, f.n. 50 kronor i timmen. Övriga studerande i grundvux får timersättning om 13 kronor per timme om de är över 20 år. I särvux förekommer inte denna ersättning. Denna skillnad i ersättning för deltagarna är ett problem vid såväl rekrytering till särvux som när en deltagare bedöms behöva flytta över från grundvux till särvux. Kommittén anser att bestämmelserna för timersättningen i särvux och grundvux bör ses över.

4 Vuxenutbildning i ett helhetsperspektiv

4.1 Kommitténs bedömning

Kommittén ser vuxenutbildningen som en av de insatser som kan ingå i den totala habiliteringen av utvecklingsstörda. Vuxenutbildningen är självständig i förhållande till andra insatser inom habiliteringen. Kommittén betraktar särvux som en renodlad utbildningsinsats.

Kommittén anser att inför en framtida överföring av särvux till primärkommun är det viktigt att framhålla betydelsen av ett utvecklat samarbete mellan särvux och omsorgsverksamheten. En pedagogiskt betingad samverkan bör ske utifrån ett helhetsperspektiv på den enskildes situation.

4.2 Habilitering och helhetssyn

Behoven av insatser från samhället varierar starkt bland personerna inom målgruppen. Vissa klarar sig utifrån sina förutsättningar bra med begränsade stödinsatser medan andra har ett omfattande behov av insatser, ibland från olika huvudmän samtidigt. För att få sina olika behov av hjälp och stöd tillgodosedda på ett för individen anpassat sätt fordras en överblick över och hänsyn till det samlade behovet av insatser.

För att insatserna skall få en individuellt anpassad utformning krävs alltså en helhetssyn på individen och dennes situation. Utifrån detta synsätt bör all planering av insatser för den enskilde utgå från de kunskaper som finns om individens fysiska och psykologiska behov och förutsättningar, den sociala och fysiska miljön omkring individen samt samspelet mellan individen och miljön.

Kommitténs slutsatser om innebörden i begreppet habilitering har en nära anknytning till begreppet helhetssyn. Habilitering kan definieras som ett samlande begrepp för de insatser av medicinsk, social, psykologisk och pedagogisk karaktär som syftar till utveckling och förbättring för den enskilde och som kan vara riktade mot såväl individen som dennes miljö. Utbildning för vuxna utvecklingsstörda är utifrån detta perspektiv en av de insatser som ryms inom habiliteringen. De olika insatserna kan utgöra självständiga delar i habiliteringen och organisatoriskt tillhöra skilda huvudmän, men för den enskilde är det väsentligt att det finns en samverkan mellan insatserna.

4.3 Vuxenutbildning – en självständig del av habilitering

Vuxenutbildning är en av de insatser som kan ingå i en habilitering. Vuxenutbildningen är dock organisatoriskt skild från övriga insatser inom habiliteringen.

4.3.1 Vuxenutbildningens förutsättningar

Inom vuxenutbildningen ges olika utbildningar med sinsemellan mycket olika innehåll och uppläggning. Det gemensamma för all utbildning är att den uppfyller vissa grundläggande kriterier. Utbildning brukar karaktäriseras som en verksamhet som har ett klart strukturerat innehåll med ett bestämt mål, återkommer regelbundet och sker i bestämda arbetsformer med hjälp av visst material samt under ledning av en lärare. Den verksamhet som bedrivs inom särvux är att betrakta som en

renodlad utbildningsinsats som är klart avgränsad från de övriga insatserna som sker inom habiliteringen.

Om utbildningen skall ge avsett resultat fordras för deltagande i vuxenutbildningen att vissa förutsättningar är uppfyllda. Till skillnad från den obligatoriska skolan bygger särvux, liksom annan vuxenutbildning, på ett frivilligt deltagande. Frivilligheten medför att den studerande kan avbryta studierna till följd av bristande motivation eller för att utbildningen inte motsvarar förväntningarna.

Att vuxenutbildningen förutsätter ett frivilligt deltagande bör särskilt beaktas beträffande personer med begåvningsnedsättning. Å ena sidan innebär funktionsnedsättningen i sig sämre förmåga hos individen att överblicka sin situation, tillvarata sina möjligheter och i många fall även att uttrycka sin vilja. Å andra sidan finns risken att initiativet till utbildning tas av andra utan att den utvecklingsstörde själv har möjlighet att ge sin egen uppfattning till känna. Detta dilemma måste lösas genom konkret information till den utvecklingsstörde om olika utbildningsalternativ och tillfälle att pröva på olika studieformer.

För att delta i vuxenutbildning krävs att man har ett syfte med studierna. Detta kan vara kopplat till själva resultatet av studierna, men också till studierna i sig. Inom den kompetensinriktade utbildningen framhålls att studiernas syfte skall vara att höja kompetensen. Det är således inte tillräckligt med ett allmänt bildningssyfte. För utvecklingsstörda är studiesyftet också viktigt att uppmärksamma. Individen skall så långt möjligt själv vara medveten om varför han/hon studerar och vad studierna skall leda till.

I en frivillig utbildning brukar alltid motivationen framhållas som en viktig faktor dels för att överhuvudtaget delta, dels för att kunna genomföra studierna med tanke på de svårigheter som det oftast innebär för den enskilde att studera i vuxen ålder. Betydelsen av motivation även hos utvecklingsstörda har kartlagts i en studie[1]. Där framkom tydligt betydelsen av individens inre motivation för ett positivt studieresul-

1 Palmér Rikard, Utvecklingsbetingelser hos utvecklingsstörda, Pedagogiska institutionen Uppsala, 1989.

tat. Vidare krävs också goda och stödjande närrelationer. Gynnsamma studieförutsättningar i den sociala miljön är således minst lika betydelsefulla för utvecklingsstörda som för andra vuxenstuderande.

4.3.2 Vuxenutbildningens organisation

Utbildningen för utvecklingsstörda barn och ungdomar var tidigare en del av omsorgsverksamheten. Försöksverksamheten med särvux var också kopplad till omsorgsverksamheten vilket har lett till att det i dag på många håll finns starka band mellan verksamheten på dagcenter och särvux. Numera är både särskolan och särvux skilda från omsorgsverksamheten. I de flesta fall finns dock en gemensam styrelse, nämligen omsorgsnämnden. Särvux självständighet gentemot omsorgsverksamheten är i dag viktig att poängtera. Villkoren för särvux bestäms av de regler som gäller för denna.

Inom landstingskommunerna pågår en utveckling mot att primärkommunerna övertar utbildningen av utvecklingsstörda. En liknande utveckling har påbörjats beträffande överförandet av omsorgsverksamheten i vissa landsting. Denna utveckling mot skilda huvudmän och/eller styrelser för utbildningsverksamhet och omsorgsverksamhet leder till en något annorlunda pedagogisk situation. I den framtida utvecklingen när särvux organisatoriskt kan komma att knytas till den kommunala vuxenutbildningen i primärkommunerna och lokalmässigt integreras i allt större utsträckning, måste det förhållandet uppmärksammas att en stor del av de studerande samtidigt erhåller särskilda omsorger. Vid ett primärkommunalt huvudmannaskap tydliggörs särvux roll som vuxenutbildning ytterligare samtidigt som då samarbetsformerna med omsorgsverksamheten måste utvecklas.

4.4 Samverkan utifrån ett helhetsperspektiv

För alla människor finns en ömsesidig påverkan mellan deltagandet i utbildning och andra delar i livssituationen. Förutsättningarna i individens miljö kan vara mer eller mindre gynnsamma för deltagandet i och

utfallet av utbildningsinsatser. På samma sätt kan kunskaper, förvärvade genom deltagande i vuxenutbildningen, ha olika påverkan på individens övriga situation. Flertalet människor har möjlighet att överblicka sin situation och utifrån detta välja utbildningsinsatser som positivt samverkar med livssituationen i övrigt. För människor med begåvningsnedsättning är denna möjlighet till överblick begränsad och för dem kan en i samråd planerad samverkan mellan olika insatser vara av stor betydelse.

För personer som har särskilda omsorger och deltar i kompetensinriktad utbildning inom särvux blir denna planerade samverkan mellan insatserna speciellt viktig. Det bör dock här betonas att karaktären av frivillighet beträffande såväl särskilda omsorger som deltagandet i särvux förutsätter att en samverkan mellan insatserna sker på den utvecklingsstördes villkor.

4.5 Samverkan mellan särvux och omsorgsverksamheten

I samband med att man inom omsorgsverksamheten upprättar individuella habiliteringsplaner bör även den enskildes utbildningsbehov analyseras och sättas i relation till de insatser som han/hon får inom omsorgsverksamheten. Omsorgshuvudmannen bör alltså svara för att i samråd med den utvecklingsstörde göra den inledande bedömningen av behovet av vuxenutbildning.

Undervisningen inom särvux bör läggas upp så att den svarar mot det utbildningsbehov som finns hos den enskilde och vara anpassad till de insatser som denne har tillgång till inom omsorgsverksamheten. I genomförandet av undervisningen bör en samverkan finnas med insatserna inom omsorgsverksamheten för de deltagare som får särskilda omsorger. Den inlärning av kunskaper och färdigheter som sker inom ramen för vuxenutbildningen måste förankras i den enskildes övriga situation för att bli bestående. För att den enskilde skall uppleva en utbildningsinsats som meningsfull måste han eller hon få möjligheter att

tillämpa sina förvärvade kunskaper i boendet, arbetet och under fritiden.

För personer med nedsatt begåvningsfunktion är det praktiska övandet av kunskaperna i vardagsmiljön speciellt väsentligt för att dessa skall bli bestående. Det är viktigt att det finns en kontinuitet i möjligheterna till praktisk tillämpning för att kunskaperna skall vidmakthållas. Miljöerna inom omsorgsverksamheten måste därför tillvarata de kunskaper som har förvärvats inom särvux och stimulera till fortsatt utveckling för att undervisningen skall ge bestående effekter.

5 Vuxenutbildning på träningsskolenivå

5.1 Kommitténs förslag

Kommittén anser att utvecklingsstörda vuxna skall ha möjlighet att få grundläggande undervisning relaterad till den enskildes förutsättningar. Kommittén föreslår därför att särvux utvidgas till att också omfatta utbildning på träningsskolenivå.

Kommittén föreslår att den grundläggande nivån i särvux utvidgas med områdena kommunikation samt verklighetsuppfattning och omvärldskunskap från förslaget till ny kursplan för träningsskolan. Förslaget till utvidgning av särvux utgår från en avgränsning både mot omsorgsverksamheten och den utbildning som ges inom folkbildningen. Kommittén anser det viktigt att utvidgningen följs upp med ett forsknings- och utvecklingsarbete för att utveckla undervisningen.

5.2 Utvidgad målgrupp för särvux

Kommitténs utgångspunkt har varit att utvecklingsstörda skall ha möjlighet att få grundläggande utbildning i basfärdigheter utifrån sina egna förutsättningar. Kommittén föreslår därför att målgruppen för särvux ändras till att gälla alla som behöver utbildning motsvarande grundsärskolan och träningsskolan.

Denna utgångspunkt ställer nya krav på utformning och uppläggning av den kompetensinriktade vuxenutbildningen. Forskningen om ut-

vecklingsstörda har visat på de möjligheter till inlärning som utvecklingsstörda på varje utvecklingsnivå har. Utbildning som riktar sig till lindrigt utvecklingsstörda kan i stora delar ha samma innehåll som utbildning för "normalbegåvade". Lindrigt utvecklingsstörda har möjlighet att inhämta de kunskaper som traditionellt anses som innehållet i grundläggande utbildning, nämligen undervisning i läsning, skrivning och räkning. Måttligt utvecklingsstörda kan lära sig siffror, bokstäver och s.k. blockord vilket däremot gravt utvecklingsstörda inte har möjlighet att lära sig. Konsekvensen av vad forskningen har påvisat om måttligt och gravt utvecklingsstördas förmåga till inlärning är att innehållet i en utbildning som riktar sig till denna målgrupp måste ha ett annat innehåll än traditionell utbildning.

Eftersom förmågan att abstrahera saknas måste inlärningen utgå från den enskilde individens situation. Det som inte den utvecklingsstörde kan relatera till sin egen erfarenhet och inte kan bearbeta genom sitt sätt att tänka blir inte heller bestående kunskap. Den enskildes behov och förutsättningar måste därför prägla undervisningen. Det innebär att utbildningen alltid måste utformas i den konkreta undervisningssituationen.

En annan aspekt på behovet av individrelaterad utbildning gäller frågan om målen för utbildningen. Inom den kommunala utbildningen för vuxna finns alltid konkreta mål. Det kan vara ett klart definierat mål för varje kurs eller det kan vara ett mål för hela utbildningen såsom i grundvux. Målet för utbildningen skall uppnås av de studerande på en bestämd tid för att man skall anse att utbildningen har fullföljts. Vad beträffar utbildning för utvecklingsstörda måste man i stället för ett gemensamt mål för alla utgå från att individrelaterade mål måste ställas upp för de studerande. Sättet att tillägna sig kunskap varierar utifrån olika utvecklingsnivåer. Det är alltså inte en fråga om tid i utbildning (även om tiden också spelar en roll) utan om att funktionsnedsättningen i sig ger olika förutsättningar. Konsekvensen av detta är att utbildningen måste utformas utifrån de förutsättningar som de enskilda personerna har.

5.3 Avgränsningsfrågor

Kommittén har vid diskussionen om en utvidgning av målgruppen för särvux utgått från utformningen av undervisningen i träningsskolan. Förslag till ny kursplan för träningsskolan presenteras i avsnitt 1.5.2. Kursplanen avser emellertid den obligatoriska undervisningen för barn och ungdomar och innehåller därför moment som inte ingår i vuxenutbildningen. En annan grund för ställningstagande i avgränsningsfrågan är att vuxna utvecklingsstörda har rätt att få daglig verksamhet genom omsorgshuvudmannen. Slutligen måste beaktas att vuxenutbildningen organiseras av olika utbildningsanordnare med delvis skilda syften för sin verksamhet.

5.3.1 Mot omsorgsverksamheten

Utvidgningen av utbildningen inom särvux måste utformas så att gränserna gentemot de särskilda omsorgerna klart framgår. Vid utformningen av kommitténs förslag till utbildning på träningsskolenivå har frågan om avgränsningen mellan särvux och de särskilda omsorgerna tillmätts stor vikt. En jämförelse har gjorts mellan innehållet i omsorgsverksamheten för vuxna och träningsskolans innehåll. Vissa av de undervisningsområden som finns med i förslaget till träningsskolans kursplan är vanligt förekommande i dagcenters egen verksamhet. Aktiviteter tillhörande andra områden förekommer inte i samma utsträckning eller genomförs genom insatser från andra.

Området "Kommunikation och socialt samspel" kan på ett sätt sägas vara en naturlig del i dagcenters verksamhet. Många dagcenter bygger i dag sin verksamhet på en struktur med fasta och heterogent sammansatta grupper, vars verksamhet syftar till utvecklandet av social förmåga och socialt samspel mellan gruppmedlemmarna. Utvecklandet av den kommunikativa förmågan har i detta sammanhang också en viktig roll. För inlärning och träning av kommunikationsförmåga, speciellt genom alternativa kommunikationsformer, finns emellertid behov av ytterligare insatser.

Mycket av innehållet i den dagliga verksamheten är utformat för att vidga personernas erfarenhet och uppfattning om verkligheten. Få aktiviteter kan däremot sägas ha som primärt syfte att träna rums–, tids–, och kvantitetsuppfattning etc. Det krävs en ingående kunskap om de begränsningar som nedsättningen av begåvningsfunktionen innebär för att kunna utforma och genomföra aktiviteter med detta syfte. Få aktiviteter inom dagcenter kan direkt hänföras till området "Verklighetsuppfattning och omvärldskunskap".

Träning av finmotoriska färdigheter och träning av manuell förmåga som ryms i området "Motorik" är naturliga inslag i dagcenterverksamheten. För personer med uttalade motoriska svårigheter förutsätts dessutom att det finns tillgång till sjukgymnastisk behandling. "Skapande aktiviteter" förekommer i stor utsträckning inom dagcenter både i egen regi och i studiecirkelverksamheten som ofta är förlagd till dagcentren.

De insatser som ingår i begreppet "Vardagsaktiviteter" är av stor betydelse för utvecklingsstördas anpassning till den vardagliga situationen. Alla aktiviteter inom detta område är helt i linje med den dagliga verksamhetens målsättning att öka möjligheterna för deltagande i samhällslivet och är därmed frekvent förekommande.

Utifrån denna jämförelse av innehållet i träningsskolan och omsorgsverksamheten kan konstateras att det inom dagcenterverksamheten endast i mindre omfattning finns möjligheter att systematiskt ägna sig åt områdena "Kommunikation och socialt samspel", framför allt kommunikationsfärdigheter, språkförståelse och kommunikationsformer, samt "Verklighetsuppfattning och omvärldskunskap".

5.3.2 Mot folkbildningen

Vid utformningen av utbildningen på träningsskolenivå har kommittén byggt på den avgränsning som gäller mellan den kommunala vuxenutbildningen och folkbildningen i övrigt.

Gränsdragningsfrågor mellan den kompetensinriktade vuxenutbildningen och folkbildningen, främst studieförbunden, har flera gånger uppmärksammats. Redan vid tillkomsten av den kommunala vuxenutbildningen togs hänsyn till studiecirkelverksamheten genom att vissa estetiskt–praktiska ämnen uteslöts från komvux. De har alltid ansetts tillhöra studieförbundens intresseområde. Samma arbetsfördelning har också legat till grund för utformningen av grundvux och särvux. Vuxna har alltså tillgång till folkbildningen som ett komplement till den kompetensinriktade utbildningen.

Kommittén har i enlighet härmed uteslutit de undervisningsområden från träningsskolans kursplan som redan i dag tillgodoses genom folkbildningen, främst den omfattande cirkelverksamheten som finns för utvecklingsstörda.

5.4 Utvidgning av den grundläggande nivån i särvux

5.4.1 Innehåll

Kommitténs förslag till utformning av en utvidgning av den grundläggande nivån inom särvux till att även omfatta utbildning på träningsskolenivå utgår från den gränsdragning gentemot både de särskilda omsorgerna och folkbildningen som ovan har redovisats. Kommittén anser att även ett vidgat särvux skall definieras som en renodlad utbildningsform. Det som naturligt faller inom andras ansvar skall inte ingå i utbildningen.

Kommittén föreslår därför att nedanstående områden från förslaget till träningsskolans kursplan skall ingå i den undervisning som riktar sig till vuxna utvecklingsstörda som behöver utbildning motsvarande träningsskolans nivå.

Kommunikation med delområdena kommunikationsfärdigheter, språkförståelse och kommunikationsformer.

Verklighetsuppfattning och omvärldskunskap med delområdena rumsuppfattning, tidsuppfattning, kvalitetsuppfattning, kvantitetsuppfattning, orsaksuppfattning och omvärldskunskap.

Kommitténs förslag innebär att läroplanen (Lvux 82) kompletteras med det innehåll på den grundläggande nivån som här föreslås.

5.4.2 Mål, moment och metoder

Kommittén vill utifrån de moment som har specificerats ovan klargöra sin uppfattning om undervisningens utformning.

Kommitténs förslag om en utvidgning av den grundläggande nivån i särvux är hämtad från kursplanen för träningsskolan som är utarbetad för barn och ungdomar. Utbildning för vuxna utgår från samma grundläggande färdigheter men utformas efter vuxnas behov. Vuxenanpassning av utbildningen är därför nödvändig. Detta innebär att uppläggningen av undervisningen måste utgå från de vuxnas behov och anpassas efter deras situation och erfarenhet. En vuxenanpassning av utbildningen innebär också att andra inslag i undervisningen kan förekomma. Enligt nu gällande läroplan (Lvux 82) finns möjlighet att tillföra undervisningen studie- och yrkesorienterande inslag som kan ge de studerande viss kännedom om t.ex. arbete och arbetsplatser.

Det är viktigt att skillnaden mellan utbildningens innehåll och dess utformning uppmärksammas. I kursplaner brukar man skilja mellan de mål som undervisningen skall uppnå och de moment som ingår i undervisningen, dvs. det innehåll som denna skall ha. Utifrån de mål och undervisningsmoment som finns specificerade i kursplanen skall undervisningen utformas. Läraren skall ge innehållet en sådan utformning att de studerande når målen för utbildningen.

Mål och moment för undervisningen i särvux är specificerade i läroplanen. De ämnesområden som kommittén föreslår bör ingå vid en utvidgning av undervisningen i särvux blir de moment kring vilka undervisningen skall utformas. De metoder som tillämpas måste naturligtvis va-

ra sådana att målen kan uppfyllas. Då kan de möjligheter tillvaratas som andra aktiviteter som t.ex. motorik och skapande verksamhet ger. Undervisningen kan således innehålla sådana inslag men dessa är inte moment i undervisningen utan är då en metod att nå inlärning.

Kommittén har noga penetrerat frågan om samtliga de moment som föreslås ingå i träningsskolan skall ingå också i särvux. Kommittén anser att avgränsningen gentemot de särskilda omsorgerna och folkbildningen inte kan upprätthållas om samtliga moment skulle föras över till särvux. Risken finns att undervisningen inom särvux skulle kunna inriktas mot t.ex. skapande verksamhet som i dag finns både inom de särskilda omsorgerna och inom folkbildningen. Det är kommitténs uppfattning att särvux skall ge den utbildning som i dag saknas, nämligen att ge utvecklingsstörda möjlighet till grundläggande färdigheter relaterade till den enskildes förutsättningar. Kommittén förutsätter att specialpedagogiska metoder utnyttjas och vuxenanpassas i undervisningen så att särvux får en för de utvecklingsstörda lämpad utformning. Kommittén förutsätter också att SÖ utarbetar kommentarmaterial som ger vägledning i de metodiska frågorna.

5.5 Behov av forsknings- och utvecklingsarbete

Forsknings- och utvecklingsarbetet inom vuxenutbildning för utvecklingsstörda har hittills endast ägnats åt att utveckla och utvärdera studieförbund och folkhögskola. Trots gjorda insatser saknas i flera avseenden grundläggande kunskap om hur inlärning går till hos vuxna utvecklingsstörda, vilken utformning den bör ha m.m. Forskningen kring detta område bör utvecklas och inriktas på frågor som är viktiga ur särvuxperspektiv. Det gäller frågor som omfattning av utbildning, inlärningsmetodik m.m. Det är också betydelsefullt att utbildningen kontinuerligt följs genom en central utvärdering av verksamheten. Uppmärksamhet måste även riktas mot behovet av utveckling av läromedel anpassade för denna målgrupp.

Kommittén anser det viktigt att förslaget om en utvidgning av utbildningen inom särvux följs upp av ett forsknings- och utvecklingsarbete. Det bör naturligt falla inom det ansvar för utbildningen som SÖ har.

6 Yrkesinriktad utbildning för vuxna utvecklingsstörda

6.1 Kommitténs förslag

Kommittén anser att vuxna utvecklingsstördas behov av yrkesinriktad utbildning i första hand bör tillgodoses i form av arbetsmarknadsutbildning.

Kommittén föreslår att vuxna skall ges möjlighet att erhålla yrkesutbildning inom yrkessärskolan.

Vidare föreslår kommittén att den kommunala vuxenutbildningens verksamhet vidgas så att vuxna utvecklingsstördas behov av viss yrkesförberedande utbildning och vissa yrkeskurser kan tillgodoses.

6.2 Arbetsmarknadsanpassade åtgärder

När det gäller att tillgodose vuxna utvecklingsstördas behov av yrkesutbildning är det naturligt att i första hand beakta arbetsmarknadsmyndigheternas möjligheter.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) har ett ansvar för planering av arbetsförberedande åtgärder för arbetshandikappade, däribland utvecklingsstörda. Inom arbetsförmedlingens ordinarie verksamhet ryms olika insatser, som är avsedda att underlätta de arbetssökandes tillträde till arbetsmarknaden. Där arbetsförmedlingens resurser är otillräckliga finns

Arbetsmarknadsinstitut (Ami) som komplement. Vid Ami ges arbetsvägledning och arbetsorientering samt individuellt anpassade åtgärder med tonvikt på arbetsprövning och träning för såväl yrkesobestämda arbetssökande som för arbetshandikappade.

Utöver dessa Ami-resurser finns institut med särskilda resurser (Ami-S) för olika målgrupper av arbetshandikappade. För bl.a. målgruppen intellektuellt arbetshandikappade – i vilken utvecklingsstörda ingår – finns det arbetsmarknadsinstitut med särskilda resurser (Ami-S/ia). Årligen erhåller 300–400 personer vägledande och rehabiliterande insatser genom denna verksamhet, varav en stor grupp är psykiskt utvecklingsstörda. Personalen vid Ami-S omfattar specialister med yrkesteknisk och specialpedagogisk kompetens samt kunskap, erfarenhet och utbildning inom det aktuella handikappområdet. Den arbetssökande kan få tillgång till Ami-S-resursen antingen genom att skrivas in vid institutet eller genom konsultinsatser från institutet till den lokala arbetsförmedlingen eller Ami. Det senare gäller särskilt då den arbetssökande av olika skäl inte kan bo på orten där Ami-S finns. Syftet med verksamheten vid Ami-S är främst att utreda den sökandes möjligheter till arbete och utbildning. Samtliga arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel står till Ami-S förfogande.

Arbetsmarknadsmyndigheterna uppdrar åt AMU-styrelsen att anordna yrkesutbildningar utifrån de behov som finns. Det åligger även arbetsmarknadsverket att precisera vilka olika stödinsatser som behövs för att utbildningen skall vara tillgänglig för personer med arbetshandikapp. Arbetsmarknadsutbildning kan även anordnas av annan utbildningshuvudman än AMU-styrelsen.

Mot denna bakgrund torde också arbetsmarknadsmyndigheterna kunna svara för en stor del av de utvecklingsstördas behov av yrkesförberedande insatser och yrkesutbildning. Fler vuxna utvecklingsstörda borde kunna få del av arbetsmarknadsutbildning än vad som sker idag. Eftersom förutsättningarna för arbetsmarknadsutbildning är att man är anmäld som arbetssökande på arbetsförmedlingen och bedöms ha behov av en utbildning för att få och behålla ett arbete, krävs ett intensifierat samarbete mellan omsorgsverksamhet och arbetsförmedling.

Kommittén förordar att de vuxna utvecklingsstördas behov av arbetsträning och yrkesutbildning särskilt beaktas vid utformning och dimensionering av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Kommittén förutsätter att utbildningsplatser, utöver särskilda AMU-kurser, kan behöva ordnas inom komvux och yrkessärskolan.

6.3 Vuxenutbildning motsvarande hela yrkessärskolan

Kommitténs utredningsdirektiv omfattar yrkesutbildning motsvarande yrkessärskolan. Kommittén vill dock understryka att behov av vuxenutbildningsinsatser föreligger inom hela det verksamhetsområde som yrkessärskolan omspänner.

Yrkesutbildning motsvarande yrkessärskolans behandlas i närmast följande avsnitt.

En motsvarighet till yrkessärskolans yrkesträning – främst den sociala träningen – kommer att tillgodoses genom den utvidgning av särvux med träningsskolenivån som kommittén föreslår. Kommittén menar vidare att den kommunala vuxenutbildningen kan utvecklas för vuxna som behöver utbildning motsvarande yrkessärskolans arbetsträning och yrkesträning. Mera härom i ett följande avsnitt om komvux som ett utvecklingsområde.

Även en motsvarighet till verksamhetsträningen ryms inom den utvidgning av den grundläggande nivån i särvux med träningsskolenivån, som kommittén föreslår (se avsnitt 5.4).

6.4 Vuxna i yrkessärskolans yrkesutbildning

Av det föregående framgår att det framöver finns vissa behov att ge vuxna utvecklingsstörda en yrkesutbildning som motsvarar den som ges i yrkessärskolan. Lokalt kan det för varje studieväg endast röra sig om

enstaka elever. Kommittén anser därför att det är orealistiskt att inom särvux anordna särskilda utbildningsvägar för dem som är i behov av detta slags utbildning. I stället bör yrkessärskolans kompetens och personella och materiella resurser utnyttjas.

Ett problem för sökande till yrkessärskolans yrkesutbildning är att linjevalet är mycket begränsat. Ofta kan endast en linje erbjudas på utbildningsorten. Flera särskoleorter har inte alls någon yrkesutbildning utan kan endast erbjuda en branschinriktad yrkesträning. En sådan ger inte den kompetens som eleven skulle kunna tillgodogöra sig. Ett tillskott av vuxna elever skulle kunna bidra till att alternativa studiemöjligheter öppnas även för unga elever.

Det skulle ligga nära till hands att föreslå att nu gällande åldersregler för yrkessärskolan slopas. Vuxna över 21 år skulle få antas till utbildning och den skulle kunna fullföljas även efter 23 års ålder. Därmed skulle reglerna också i detta avseende komma att anpassas till vad som gäller för gymnasieskolan. De hittillsvarande åldersreglerna har haft ett nära samband med tidigare bestämmelser om skolplikt. Skolplikten för särskolans elever är såsom tidigare nämnts numera ändrad att endast gälla fram till 17 års ålder. Åldersreglerna för yrkessärskolan, som är intagna i skollagen, är emellertid knutna till utvecklingsstörda ungdomars rätt till fortsatt utbildning. Någon ändring av regeln om utvecklingsstördas rätt att efter skolpliktens upphörande få annan utbildning inom det offentliga skolväsendet intill utgången av vårterminen det kalenderår då de fyller 21 år bör inte ifrågasättas. Av lagtekniska skäl förordar kommittén därför en annan lösning, som bör ge samma effekter.

Kommittén föreslår därför att en bestämmelse med innebörden att också vuxna skall kunna tas in i yrkessärskolan bör föras in i skollagen. I övrigt bör vissa föreskrifter utfärdas som reglerar hur denna utbildning för vuxna skall genomföras. Kommittén anser att beslut om intagning och urval av studerande bör regleras i dessa. Enligt kommitténs uppfattning bör det ankomma på styrelsen för utbildningen att besluta om antagning av vuxna till yrkessärskolan. Enligt direktiven skall kommittén föreslå statsbidragskonstruktion för en eventuell motsvarighet för vuxna till yrkessärskolan. Med här valda lösningar finns det inte an-

ledning att införa nya regler för statsbidrag. Däremot måste en begränsning av det antal vuxna som skall få tas in göras av kostnadsskäl. Närmare härom i avsnitt 8.4.3. Vuxna elever skall enligt kommitténs förslag kunna tillföras yrkessärskolan antingen genom förmedlande insatser av arbetsmarknadsmyndigheter eller via av enskilda initierade ansökningar. För båda fallen bör nuvarande statsbidragskonstruktion för särskolan tillämpas.

6.5 Komvux som ett utvecklingsområde

Målen och riktlinjerna för komvux kan synas vara helt förenliga med de behov som kan finnas hos målgruppen utvecklingsstörda vuxna. Komvux vänder sig sålunda till alla vuxna som har behov av kompetensinriktad utbildning på bl.a. gymnasieskolenivå, där merparten av den grundläggande yrkesutbildningen sker. Framför allt skall utbildningen erbjudas till dem som tidigare fått minst av utbildningsresurserna i samhället. I första hand skall rekryteringen inriktas mot korttidsutbildade, resurssvaga och socialt utsatta personer. En annan viktig målgrupp för komvux är vuxna som vill gå ut i arbetslivet och yrkesverksamma personer som har behov av att komplettera sitt yrkeskunnande eller vill förändra sin situation i arbetslivet.

Kommittén menar att alla möjligheter som finns inom det nuvarande systemets ram att anordna stödundervisning eller utöka timplanen bör utnyttjas för att underlätta studierna för de utvecklingsstörda som bedöms kunna tillgodogöra sig en yrkesutbildning inom komvux. Kommittén konstaterar emellertid samtidigt att för flertalet utvecklingsstörda vuxna, som har behov av yrkesutbildning, lämpar sig komvuxutbildningens hittillsvarande studieuppläggning mindre väl.

I vissa avseenden bör de vuxna utvecklingsstördas behov kunna tillgodoses genom en vidgning av verksamheten inom den kommunala vuxenutbildningen. Kommittén vill särskilt framhålla behovet av en allmänt yrkesorienterande kurs anpassad för målgruppen samt kurser för dem som redan har ett arbete och behöver utveckla sig vidare eller behöver utbildning inom ett yrkesområde som inte finns i yrkessärskolan.

Kommittén föreslår därför att en yrkesförberedande orienteringskurs för vuxenstuderande omfattande högst 500 timmar får anordnas inom komvux för utvecklingsstörda. Kursplanen bör utformas så att en sådan kurs kan tillgodose ett behov av allmän yrkesträning inom något bestämt yrkesområde. Den kan också ge möjlighet för utvecklingsstörda att pröva på olika yrkesområden samt förbereda sig för vidare verksamhet.

Vidare föreslår kommittén att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utveckla olika särskilda yrkesinriktade kurser som är anpassade för utvecklingsstörda och kan anordnas i komvux. Ett sådant utvecklingsarbete skall utgå från de behov som finns både hos yrkesverksamma utvecklingsstörda som behöver fortbildning i sitt arbete och de behov som finns hos utvecklingsstörda vuxna som ännu inte fått tillträde till arbetsmarknaden.

Särskilda kurser för utvecklingsstörda kan endast genomföras i mindre grupper. Dessutom är underlaget för att ordna sådana kurser som kommittén ovan föreslår relativt litet varför det krävs att särskilda bestämmelser fogas till vuxenutbildningsförordningen om att kurs inom komvux för utvecklingsstörda får anordnas med endast fem deltagare. I glesbygd bör dock kurs få anordnas med endast tre deltagare.

7 Förändringar av nuvarande särvux

7.1 Kommitténs förslag och bedömning

Kommittén föreslår att reglerna för urval till särvux ändras så att möjlighet finns till återinträde i särvux i enlighet med reglerna för grundvux.

Kommittén föreslår också att föreskrifterna om begränsning av studietiden i särvux ändras till att endast gälla den grundläggande delen.

Kommittén föreslår vidare att föreskrifterna för särvux ändras så att de fristående kurserna kan anordnas på heltid.

Kommittén föreslår att nuvarande regler för studiestöd får kvarstå tills vidare. Vid en översyn av studiestöd för vuxna bör också frågan om studiestöd för de fristående kurserna tas upp.

Slutligen ger kommittén sin syn på frågan om huvudmannaskap för särvux. Kommittén menar att om ansvaret för särskolan överflyttas till primärkommunerna så bör också ansvaret för särvux övertas av dessa kommuner. Särvux karaktär av vuxenutbildning bör i så fall leda till att verksamheten handhas av den kommunala vuxenutbildningsorganisationen.

7.2 Urval av sökande

7.2.1 Nuvarande regler

Den övergripande regeln i 35 § förordningen om vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda om urval av sökande är att den som har störst behov av utbildningen skall ges företräde. Därvid skall särskilt beaktas utbildningsbehoven för sökande som inte tidigare deltagit i motsvarande utbildning eller för vilka studierna är av betydelse för yrkesverksamhet eller yrkesval. Formellt finns dock inga begränsningar i rätten att tas in till särvux för sökande som tidigare läst motsvarande i särskolan. De studerande som har slutfört studierna eller de för vilka studierna har upphört saknar möjlighet att återinträda i särvux.

7.2.2 Utvecklingsstördas behov av repetition

Kommitténs sammanställning av utbildningsbehoven i kapitel 2 visar att det finns ett behov av repetition av tidigare kunskaper. Behovet av utbildning för dem som först efter särskolan kan tillgodogöra sig utbildningen brukar lärare kalla eftermognad. Detta innebär att de i och för sig har haft tillgång till utbildningen men av olika skäl har de behov av förnyad utbildning, ett slags repetition av innehållet i särskolan. Motsvarande kan också sägas gälla för dem som av andra skäl inte nått upp till sin maximala förmåga till inlärning på grund av andra faktorer. Båda dessa kategorier av elever har haft tillgång till undervisning men har behov av förnyad utbildning.

Utvecklingsstördas behov av att vidmakthålla kunskaperna är ett specifikt utbildningsbehov som har framkommit för denna grupp. Forskning kring psykisk utvecklingsstörning har dock inte kunnat påvisa att detta är förknippat med själva begåvningsnedsättningen. Det är mycket en fråga om utformningen av den utvecklingsstördes miljö. Den måste utformas så att de i större utsträckning får använda sig av de tillägnade kunskaperna. Detta har även tagits upp i avsnitt 4.5.

7.2.3 Motsvarande regler i grundvux och komvux

Den som saknar sådana kunskaper i läsning, skrivning eller räkning som normalt uppnås på grundskolans mellanstadium har rätt att bli antagen till grundvux oavsett tidigare utbildning. I grundvux finns möjligheter till återinträde efter slutförd utbildning eller om studierna har avslutats därför att den studerande inte gjort tillfredsställande framsteg. I budgetpropositionen 1989 föreslog regeringen att reglerna inom komvux skall ändras så att grunden för intagning skall vara de kunskaper man har oavsett om man tidigare deltagit i motsvarande utbildning eller inte. Den som har störst behov av utbildningen skall dock prioriteras.

7.2.4 Förslag och konsekvenser

Kommittén anser att de studerande i särvux skall ha samma möjligheter till återinträde som andra studerande inom den kommunala utbildningen för vuxna. I enlighet med bestämmelserna för grundvux föreslås därför ett tillägg i vuxenutbildningslagen om återinträde i särvux för den som har slutfört utbildningen eller för vilken undervisningen upphört därför att den studerande inte gjort tillfredsställande framsteg. Möjlighet till återinträde för att fortsätta studierna föreslås kunna ske inom gällande timramar varför förslaget inte har några kostnadskonsekvenser.

Kommittén föreslår ingen ändring av bestämmelserna om urvalet av de studerande. Nu gällande föreskrifter bör även fortsättningsvis gälla. Frågan om intagning tas även upp i avsnitt 7.6.2 om ändrat huvudmannaskap.

7.3 Studietiden i särvux

7.3.1 Nuvarande regler

Särvux replierar på uppbyggnaden av både grundvux och komvux. Särvux består således av dels den grundläggande delen som motsvarar undervisningen i grundvux, dels fristående kurser som motsvarar grundskolekurserna i komvux. De fristående kurserna är fastställda i förordningen och omfattar elva ämnen. SÖ fastställer tim- och kursplaner efter riktlinjer från regeringen. Totalt omfattar timplanerna högst 2 615 lektioner. En svensktalande studerande kan delta i kurser som omfattar högst 2 055 lektioner.

I förordningen om vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda och Lvux 82 finns föreskrifter om studietiden. Enligt dessa är den totala studietiden begränsad till högst 1 000 lektioner för svensktalande studerande. Skolstyrelsen kan besluta om förlängning av studietiden för en studerande som inte har uppnått studiemålet. Länsskolnämnden kan besluta om ytterligare förlängning av studietiden. Beslut skall fattas efter en individuell bedömning.

7.3.2 Parallellitet med grundvux och komvux

Inom grundvux finns samma regler om begränsning av studietiden som inom särvux. För grundskolekurserna inom komvux gäller att den studerande kan delta i den eller de kurser han önskar. Dessutom kan en studerande delta både i grundvux och komvux. Bestämmelserna om studietiden i särvux ger inte de studerande samma möjlighet som normalbegåvade har att kunna delta i både den grundläggande delen och fristående kurser eller i samtliga fristående kurser.

7.3.3 Förslag och konsekvenser

Kommittén föreslår att begränsningen av studietiden endast skall gälla den grundläggande delen i särvux. Detta innebär en kostnadsökning om tanken från början varit att studietiden skulle inrymma både den grundläggande nivån och de fristående kurserna. Kommittén ser inte att så kan ha varit fallet och har därför inte beräknat kostnaderna för den ändring som här föreslås.

7.4 De fristående kurserna

Kommittén har i sitt utredningsarbete även tagit upp de fristående kurserna. Kommittén lämnar här förslag om en förändring av dessa oaktat direktiven.

7.4.1 Nuvarande regler

De fristående kurserna motsvarar den utbildning som ges på grundsärskolans högstadium och har sin motsvarighet i grundskolekurserna inom komvux. Kurserna regleras av föreskrifter i Lvux 82. Endast en regel styr organisationen av dessa, nämligen att särvux skall bedrivas som deltidsstudier. Det innebär att den studerande inte får delta i undervisning mer än 20 timmar per vecka.

7.4.2 Erfarenheter

De kommuner som anordnar fristående kurser kan organisera dessa som en separat kurs eller som flera kurser tillsammans. Erfarenheten visar att mycket få kurser har kommit i gång under det första året. Orsaken till detta är främst de bristande resurser som finns till särvux i dag. Inom de resurser som kommunen disponerar kan den grundläggande nivån eller de fristående kurserna prioriteras. Nästan all verksamhet inom särvux är i dag på den grundläggande nivån.

7.4.3 Förslag och konsekvenser

Kommittén föreslår att föreskriften om att studierna endast får bedrivas på deltid ändras så att den endast omfattar den grundläggande nivån. Därigenom kan de fristående kurserna kombineras på lämpligt sätt till deltids- eller heltidsstudier.

Resurserna för de fristående kurserna ingår i de totala resurser som kommunerna får. Den möjlighet att utöka studietiden som kommittén här föreslår kommer med dagens resurser inte att medföra någon större ökning av kurserna. Kommittén vill dock att denna möjlighet skall finnas för att dessa kurser skall kunna utvecklas på sikt.

7.5 Studiestöd för de fristående kurserna

Enligt kommitténs direktiv bör också frågan om studiestöd till dem som förlorar arbetsinkomst vid studier i särvux granskas om kommittén föreslår att maximeringen av studietiden enbart bör gälla den grundläggande nivån. Sådant förslag har redovisats ovan.

7.5.1 Nuvarande regler

De som studerar i särvux, både på den grundläggande nivån och i de fristående kurserna, har rätt till timersättning med f.n. 50 kronor per timme om han/hon förlorar arbetsinkomst, ersättning från arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsunderstöd oavsett inkomstbortfallets storlek. Enligt uppgifter från CSN fick totalt 97 studerande timersättning för särvuxstudier budgetåret 1988/89.

7.5.2 Studiestöd för utvecklingsstörda

De fristående kurserna förekommer i mycket ringa omfattning inom särvux. Endast ett fåtal kurser har hittills kommit i gång. Utvecklingen

av dessa kurser i framtiden beror mycket på resurstilldelningen till särvux. Kommitténs förslag om att kurserna skall få ges på heltid om behov finns skall ses som en möjlighet att utveckla dessa i framtiden. Kommittén räknar således med att det under de närmaste åren framöver endast kommer att anordnas ett mindre antal fristående kurser.

De fristående kurserna motsvarar grundskolekurserna i komvux för vilka andra studiestödsformer än timersättningen gäller; särskilt vuxenstudiestöd (SVUX), studiemedel etc. Kommittén har noga övervägt möjligheterna att införa dessa studiestöd även för de fristående kurserna i särvux. Kommittén vill dock penetrera frågan om studiestöd mer principiellt.

Studiestöd till vuxna utvecklingsstörda måste beakta följande tre speciella förutsättningar. För det första har de utvecklingsstörda begränsningar i förmågan till abstrakt tänkande, vilket försvårar förståelsen av studiestödens konstruktion. För det andra är deras ställning på arbetsmarknaden svagare än andra medborgares, vilket innebär en sämre förmåga att kunna återbetala studielån. För det tredje har många utvecklingsstörda pension och behåller denna även om de studerar. Från dessa allmänna utgångspunkter kan följande kriterier uppställas.

1. Studiestödet bör vara så enkelt konstruerat att man lätt kan överblicka hur mycket som ges i stöd och vad som i övrigt gäller.

2. Studiestödet bör enbart bestå av bidrag. Det är svårt att överblicka konsekvenserna av studiestöd som innebär återbetalning. Det kan också bli svårt att klara återbetalningarna.

3. Studiestödet bör utgå automatiskt utan urvalsförfarande. En utvecklingsstörd kan ha svårt att förstå kvalificeringsreglerna till nuvarande vuxenstudiestöd. Det kan bli svårt att förbereda sig för studierna om inte studiestödsfrågan är avklarad. Vidare kan det visa sig svårt att förstå att ansökan om studiestöd och ansökan om studier är två helt skilda handlingar.

4. Studiestödet bör genom särskilt bidrag också ge möjlighet till studier på annan plats än hemorten. Rekryteringsunderlaget för utbildningar som riktar sig till utvecklingsstörda vuxna kan i en del fall vara så litet att de kan behöva studera utanför hemorten i högre utsträckning än andra studerande. (Detta gäller t.ex. för yrkesutbildningar inom yrkessärskolan.)

5. Studiestödet bör vara så konstruerat att det kan ge möjlighet till studier både under heltid och deltid. Den enskildes förmåga att följa studier varierar mycket mellan olika individer. Därför bör stöd finnas för såväl mindre omfattande studier som för heltidsstudier.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det f.n. inte finns något studiestöd som uppfyller samtliga de ovan uppställda kriterierna. Frågan om studiestöd för vuxna har aktualiserats på olika sätt under den senaste tiden. Det kan därför finnas anledning att tro att denna rent allmänt tas upp av statsmakterna inom en inte alltför avlägsen framtid.

7.5.3 Förslag och konsekvenser

Kommittén anser att nuvarande regler för timersättningen bör gälla tills vidare. Kommittén har noga övervägt möjligheterna att föreslå en ändring av reglerna. Kommittén anser dock att i dag är inte någon studiestödsform till fyllest i detta sammanhang. Kommittén avstår också från att lämna ett eget förslag till studiestöd eftersom deltagargruppen är alltför liten för att motivera ett särskilt studiestöd för dessa studier. Kommittén vill därför att den principiella frågan om studiestöd för de fristående kurserna utreds i ett större sammanhang.

7.6 Huvudmannaskapet för särvux

Frågan om ändrat huvudmannaskap för särvux skall behandlas av en särskild kommitté, särskolekommittén, som har tillkallats i juli 1989. Kommitténs huvuduppgift är att överväga frågan om ett generellt överförande av ansvaret för särskolan från landstingskommunerna till pri-

märkommunerna och i så fall lämna erforderliga förslag. Kommittén bör vidare efter samråd med särvux-kommittén framlägga förslag i huvudmannaskapsfrågan även beträffande särvux. Särvux-kommittén vill därför här redovisa sin principiella syn vad gäller ansvaret för särvux samt belysa eventuella konsekvenser för särvux vid ett ändrat huvudmannaskap.

7.6.1 Principiell syn

Särvux-kommittén vill framhålla att den delar den uppfattning som kom till uttryck vid införandet av särvux (prop. 1987/88:113, UbU 33, rskr. 323). Vid beslutet förutsattes att om ansvaret för särskolan överflyttas till primärkommunerna så bör dessa kommuner också överta ansvaret för särvux. I sådana fall skall särvux karaktär av vuxenutbildning leda till att verksamheten ingår i kommunens utbildning för vuxna.

Kommittén anser att särvux skall vara en parallell till och så nära som möjligt integrerad med den kommunala utbildningen för vuxna som andra medborgare har tillgång till. Strävandena mot en sådan större samordning skulle underlättas vid ett primärkommunalt huvudmannaskap. En utveckling i denna riktning har redan inletts inom särvux. Några landstingskommuner har överlåtit på primärkommunerna att ombesörja verksamheten, men det formella ansvaret kvarligger hos respektive landstingskommun. Något tillstånd av regeringen enligt vuxenutbildningslagen har följaktligen ej sökts. Dessutom har regeringen gett tillstånd till ett par andra kommuner att överta hela ansvaret för särskolan och därmed särvux.

7.6.2 Konsekvenser vid ett ändrat huvudmannaskap

Särvux-kommittén vill till ledning för särskolekommitténs kommande arbete med frågan om huvudmannaskapet för särvux peka på ett par konsekvenser vid en överflyttning av ansvaret till primärkommunerna. Det är särskilt två förhållanden som måste uppmärksammas.

Såsom tidigare framhållits innebär den utvidgning av undervisningen i särvux, som kommittén förordar, att huvuddelen av nya presumtiva deltagare är sådana som erhåller särskilda omsorger. Kommittén anser därför att ett samarbete mellan de särskilda omsorgerna och särvux bör finnas utifrån den helhetssyn på utbildningen som kommittén utvecklat i kapitel 4. Kommittén anser också att vid intagningen till särvux bör man överväga att presumtiva studerande till särvux bör tas in först efter samråd med omsorgshuvudmannen. Ansvaret för intagningen skall dock åvila särvux.

Ett primärkommunalt huvudmannaskap innebär att i stället för 23 landstingskommuner och tre kommuner, som står utanför landstingsorganisationen, övertar 284 primärkommuner ansvaret för särvux. I flertalet fall är dessa för små enheter för särvuxutbildningen. Särvux-kommittén vill betona vikten av att det kommande översynsarbetet särskilt uppmärksammar förutsättningarna att i kommunerna erbjuda en kvalitativ särvuxverksamhet. En organisation för samordning mellan flera kommuner torde erfordras. Detsamma torde emellertid även gälla för särskolan vid ett primärkommunalt övertagande. Den planeringsordning som tillskapas för särskolan kan troligen också i tillämpliga delar användas för särvux.

8 Kostnader och finansiering

8.1 Kommitténs bedömning och förslag

Kommittén beräknar kostnaderna för utvidgningen av särvux med undervisning på träningsskolenivå och möjligheten för vuxna att delta i yrkessärskolan till 41 milj.kr. En successiv utbyggnad under tre till fyra år föreslås. Kommittén anser också att det finns stort behov av att utvidga nuvarande särvux.

Kommittén menar att vuxenutbildningen för utvecklingsstörda kräver ett nytillskott av medel. Enligt direktiven skall förslag som innebär utgiftsökningar dock finansieras. Kommittén förordar därför att utrymme för kommitténs olika förslag skapas dels genom omfördelning mellan olika timramar inom anslaget C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna, dels genom en mindre överföring av medel från detta anslag till anslaget gällande bidrag till särskolan. Detta ligger i linje med den ansvars- och finansieringsprincip, som anvisats för handikappområdet.

8.2 Verksamhetsansvaret

Kommittén har haft i uppdrag att analysera de delar av utbildningsverksamheten som återfinns i gränsområdet mellan socialpolitiken, arbetsmarknadspolitiken och den allmänna utbildningspolitiken.

I kapitel 4 har kommittén klargjort sin uppfattning att den ser utbildningen inom särvux som en renodlad utbildningsinsats. I kommitténs

förslag i kapitel 5 om en utvidgning av särvux har hänsyn tagits till den verksamhet som i dag sker inom det sociala området genom omsorgsverksamheten. Av detta följer att även den nytillkommande utbildningen på träningsskolenivå bör betraktas som en ren utbildningsverksamhet. Kommittén anser således att den utbildning som ges till de studerande inom särvux i sin helhet tillhör den allmänna utbildningspolitikens område.

Den träning av utvecklingsstörda vuxna som personalen inom omsorgsverksamheten bedriver kan ha inslag av utbildningskaraktär men ligger utanför utbildningspolitikens område. Denna verksamhet liksom personalutbildning inom de kunskapsområden som deltagarna i särvux får utbildning i, t.ex. alternativ kommunikation, tillhör socialpolitikens område. Det samma gäller behovet av att tillföra specialpedagogisk kompetens inom omsorgsverksamheten vars syfte är att utveckla den dagliga verksamheten för olika grupper.

Kommittén har vidare i kapitel 7 föreslagit att utvecklingsstörda vuxnas behov av yrkesutbildning i första hand skall tillgodoses genom arbetsmarknadsutbildning.

Kommittén anser att inom ramen för den allmänna utbildningspolitiken skall staten, landstingen och kommunerna ge utvecklingsstörda vuxna utbildningsmöjligheter som är jämförbara med de olika utbildningsformer som erbjuds andra vuxna.

8.3 Kostnadsansvaret för särvux

Kommittén har vid sin bedömning av kostnadsansvaret för de föreslagna utbildningsinsatserna utgått från de egna direktiven, de särskilda direktiven till samtliga kommittéer angående utredningsförslagens inriktning, de s.k. nolldirektiven, samt den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen.

8.3.1 Kommitténs direktiv

För särvux-kommittén liksom för andra kommittéer gäller de s.k. nolldirektiven som finns specificerade i dir. 1984:5. Dessa innebär att kommitténs förslag totalt sett inte får medföra ökade kostnader. Förslag som innebär ett behov av ökade resurser skall balanseras av minskade kostnader för annan verksamhet. Sådana besparingar skall göras inom utredningens område eller närliggande områden.

I särvux-kommitténs egna direktiv finns dessutom kostnadsfrågan explicit uttryckt ett flertal gånger. Kommitténs bedömning av kostnader för de olika förslagen finns redovisade nedan.

8.3.2 Ansvars- och finansieringsprincipen

I olika sammanhang har uttalats att den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen skall gälla inom handikappområdet. Denna princip formulerades i mitten av 1970-talet av den dåvarande handikapputredningen. Regeringen har 1988-09-15 i kommittédirektiv 1988:53 (1989 års handikappkommitté) om samhällets stöd till människor med funktionshinder erinrat om denna princip, vars innebörd är att miljöer skall utformas och verksamheter bedrivas så att de blir tillgängliga för alla medborgare. Om en verksamhet måste anpassas i något avseende för att bli tillgänglig för en viss grupp människor, skall den aktuella anpassningsåtgärden finansieras inom ramen för den ordinarie verksamheten. Varje huvudman skall beakta denna princip och planera och utforma verksamheten därefter. Den nya handikappkommittén har fått i uppdrag att följa upp och analysera i vilken utsträckning principen har kommit att tillämpas.

8.3.3 Kostnadsansvaret och landstingen

Enligt direktiven skall kommittén "överväga i vad mån landstingskommunerna bör bidra till kostnaderna för särvux". Enligt kommitténs uppfattning talar flera skäl emot att landstingskommunerna skall bära en

viss del av kostnadsansvaret för särvux. Det första skälet är principiellt. Kommittén har vid sin analys funnit att såväl nuvarande särvux som den föreslagna utvidgningen av verksamheten är att betrakta som en renodlad utbildningsinsats helt jämställd med annan kommunal utbildning för vuxna, som erhåller fullt statsbidrag. Vidare har kommittén genom sina kartläggningar konstaterat att många landsting bidrar med medel till en utökad verksamhet av särvuxkaraktär men i en mycket ojämn omfattning. Skillnaden mellan landstingen är så stor att ett delat kostnadsansvar skulle för en stor del av landstingen leda till betydande kostnadsökningar. Till sist vill kommittén också peka på att särskolekommittén skall överväga ett eventuellt förändrat huvudmannaskap för särskolan och särvux. Ett kostnadsansvar för särvux, som väsentligt skiljer sig från vad som i övrigt gäller inom utbildningsområdet, skulle kunna innebära komplikationer vid ett huvudmannaskapsbyte.

Särvux-kommittén föreslår därför att staten skall svara för här föreslagna kostnader enligt samma princip som gäller för övrig kommunal utbildning för vuxna.

8.4 Kostnadsberäkningar av kommitténs förslag

I direktiven nämns kostnadsaspekten explicit för olika frågor. Kommittén har nedan kostnadsberäknat de åtgärder som kommittén anser bör genomföras.

8.4.1 Omfattningen av nuvarande särvux

Resursen till särvux budgetåret 1989/90 är 54 450 undervisningstimmar. Detta innebär att det i flertalet landstingskommuner finns underlag för endast drygt två lärartjänster. En fördelning i sin tur av resurserna på olika primärkommuner ger följaktligen utrymme för en mycket ringa verksamhet.

Kommitténs kartläggning visar att det finns ett uppdämt behov av särvuxutbildning. Detta beror främst på att undervisning motsvarande den

som ges i grundsärskolan hade en mycket ringa omfattning under försöksverksamheten. Den information som gavs i samband med att särvux blev reguljär verksamhet ledde vidare till ökade förväntningar om att många skulle kunna få utbildning. Härtill kommer en större efterfrågan på särvuxresurser till följd av att deltagare överförs från grundvux till särvux. Kommittén kan således konstatera att det finns ett stort behov av att utöka den nuvarande särvuxverksamheten. Kommittén uppskattar genom sin kartläggning detta behov till ungefär 100 000 undervisningstimmar. Efter ett antal år kommer dock enligt kommitténs bedömning ett något färre antal undervisningstimmar att behövas för nuvarande särvux.

Kommitténs direktiv innefattar inte frågor om resurser för den kompetensinriktade vuxenutbildningen på grundsärskolenivå. Kommittén vill ändå understryka att frågan om omfattningen av nuvarande särvux nära sammanhänger med kommitténs förslag om en vidgning av verksamheten. Enligt kommitténs mening bör nämligen den föreslagna vidgningen av utbildningen till att omfatta också träningsskolenivån rymmas inom samma anslags- och resursram som nuvarande särvux. Detta leder emellertid till att det bör finnas ett visst samband mellan resurserna för nuvarande särvux och de resurser som kommittén beräknar för den föreslagna vidgningen. Det är viktigt att studerandegruppen inom verksamheten har en sammansättning som återspeglar utbildningsbehov i *hela* gruppen utvecklingsstörda vuxna. För att möjliggöra en sådan utveckling inom särvux menar kommittén att ytterligare resurser behövs även för den kompetensinriktade vuxenutbildningen på grundsärskolenivå. En del av kostnaderna härför bör enligt kommitténs uppfattning kunna täckas genom en viss överföring av resurser från grundvux. En utbyggnad av nuvarande särvux bör ske successivt på motsvarande sätt som kommittén föreslår beträffande sitt förslag om en utvidgning av särvux i avsnitt 8.5.

8.4.2 En utvidgning av särvux med undervisning på träningsskolenivå

Kommittén har i kapitel 5 lämnat ett förslag till en utvidgning av den grundläggande nivån i särvux med undervisning på träningsskolenivå. Kommittén har i avsnitt 2.2 redovisat att ungefär en tredjedel av de utvecklingsstörda vuxna inte alls har fått någon skolutbildning eller en relativt kort sådan. Hos denna grupp finns ett stort behov av den utbildning som kommittén föreslår.

Kommittén bedömer att det behövs ett tillskott på 100 000 undervisningstimmar för att möjliggöra den utbildning som föreslås. Kommittén beräknar kostnaden till 300 kr. per undervisningstimme. Häri innefattas skolledningsbidrag, undervisningsbidrag, särskilda lönekostnadsbidrag, socialavgiftsbidrag och schablontillägg. Detta ger en kostnad på 30 milj.kr.

8.4.3 Yrkesinriktad utbildning för vuxna utvecklingsstörda

Kommittén har i kapitel 6 redovisat sina förslag angående yrkesinriktad utbildning.

Yrkesutbildning inom yrkessärskolans ram

Det är svårt att uppskatta behovet av yrkesutbildning för utvecklingsstörda vuxna. I avsnitt 2.2 finns redovisat de grupper som har behov av en yrkesutbildning inom särskolan. I avsnitt 6.4 har kommittén redovisat hur den tänker sig att vuxna skall kunna tas in till yrkessärskolan.

Kommittén anser att 60 vuxenstuderande årligen bör kunna tas in i yrkessärskolans yrkesutbildning. De årselevplatser som på detta sätt tillförs yrkessärskolan bör fördelas till landstingskommunerna och kommunerna genom beslut av SÖ. Statsbidrag för de studerande i yrkessärskolan utgår med en grundresurs om sju lärarveckotimmar per elev. Därtill kommer olika förstärkningsresurser. I SÖ:s anslagsframställ-

ning för budgetåret 1990/91 beräknas kostnaden för varje lärarveckotimme till 5 375 kr. vilket innebär en grundresurs per elev på ca 38 000 kr. per läsår. Den genomsnittliga kostnaden för statsbidraget per elev i särskolan är enligt SÖ:s framställning ca 60 000 kr. Denna kostnad inkluderar alla lärar- och skolledarkostnader. Medelsbehovet för en elev i yrkesutbildningen kan antas ligga strax över grundresursen, ca 45 000 kr. per år. För en antagning av 60 vuxna per år till en fyraårig yrkesutbildning uppskattas statsbidraget bli följande:

År 1:	2,7 milj.kr.
År 2:	5,4 milj.kr.
År 3:	8,1 milj.kr.
År 4 och framåt:	10,8 milj.kr.

Det årliga resursbehovet, när kommitténs förslag är helt genomfört, är således ca 11 milj.kr.

Yrkesförberedande orienteringskurs inom komvux

Den yrkesförberedande orienteringskursen inom komvux som kommittén föreslår beräknas omfatta högst 500 lektioner. Detta motsvarar en termins heltidsstudier eller två terminer på halvfart. Om ca 20 kurser skulle genomföras årligen motsvarar detta ett resursbehov på 10 000 timmar. Dessa timmar bör enligt kommitténs uppfattning rymmas inom den timram som finns för yrkesinriktad utbildning inom komvux.

Särskilda yrkesinriktade kurser för utvecklingsstörda

Kommittén föreslår att SÖ får i uppdrag att utveckla s.k. särskilda yrkesinriktade kurser för utvecklingsstörda. Det är ännu för tidigt att exakt beräkna hur frekventa dessa kurser kommer att bli och även beräkna omfattningen av dessa. Som en grund för resursberäkningar görs ett antagande att 50 kurser om 150 lektioner genomförs. Detta innebär 7 500 timmar årligen. Dessa timmar bör rymmas inom den timram som finns för yrkesinriktad utbildning inom komvux.

8.5 Genomförande av förslagen

Kommitténs förslag om en utvidgning av särvux med undervisning även på träningskolenivå bör genomföras genom en successiv utbyggnad. Målgruppen för den vidgade verksamheten blir en annan än den som utgör underlag för dagens särvuxundervisning. Även en annan kategori av lärare torde erfordras för den vidgade verksamheten. Därför kommer det att krävas ett omfattande rekryteringsarbete vad gäller både deltagare och lärare. Kommittén anser det viktigt att noggranna bedömningar görs innan de studerande antas till utbildningen och att utbyggnaden planeras omsorgsfullt med tanke på målgruppen. Kommittén vill också understryka betydelsen av en kvalitetsmässig utbyggnad av verksamheten. Erfarenheter från uppbyggnaden av andra utbildningsformer, t.ex. grundvux, visar att en alltför snabb tillväxt kan vara negativ för den pedagogiska kvaliteten. Kommittén föreslår därför att utbyggnaden av särvux sker under en treårsperiod. Detta innebär en årlig kostnadsökning av 10 milj.kr. under tre år.

Kostnaden för utvidgningen av särvux blir med kommitténs förslag ungefärligen följande:

År	Utvidgning av särvux
1	10 milj.kr.
2	20 milj.kr.
3 och framåt	30 milj.kr.

Förslaget om att vuxna skall få tas in i yrkessärskolan genomförs genom en naturlig utbyggnad under fyra år. Erforderliga medel tillförs anslaget B 16. Bidrag till driften av särskolor m.m.

Kommitténs förslag kräver under utbyggnadstiden ett årligt tillskott av medel för verksamheten enligt följande:

År	Utvidgningen av särvux	Vuxna i yrkessärskolan	Totalt
1	10 milj.kr.	2,7 milj.kr.	12,7 milj.kr.
2	10 milj.kr.	2,7 milj.kr.	12,7 milj.kr.
3	10 milj.kr.	2,7 milj.kr.	12,7 milj.kr.
4	–	2,7 milj.kr.	2,7 milj.kr.
Totalt	30 milj.kr.	10,8 milj.kr.	40,8 milj.kr.

Kommitténs betänkande bör kunna remissbehandlas under våren 1990. Beslut om genomförande av förslagen bör därefter kunna fattas av riksdagen senast våren 1991. Verksamheten bör då kunna starta budgetåret 1991/92. Kommittén vill i detta sammanhang uppmärksamma att regeringen har aviserat att den har för avsikt att se över vuxenutbildningsområdets struktur och organisation. Syftet är att under år 1991 presentera ett program för vuxenutbildningen på kort och lång sikt.

8.6 Utvärdering och uppföljning

Kommittén vill fästa uppmärksamhet på behovet av en kontinuerlig utvärdering och uppföljning av verksamheten vid sidan av det forsknings- och utvecklingsarbete som omnämnts tidigare. En kvalitetsmässig resultatanalys bör kunna ge viktig kunskap om hur utbildningen skall utformas i framtiden.

8.7 Finansiering av förslagen

Direktiven till kommittén föreskriver att om kommitténs förslag innebär utgiftsökningar måste dessa finansieras genom rationaliseringar eller omprövningar som leder till motsvarande besparingar inom utredningens område eller närliggande områden. Nuvarande statsbidrag till särvux uppgår till ca 16 milj.kr. Kostnaderna för kommitténs förslag överstiger vida denna summa. Således kan inte medel från särvux omprioriteras för att bekosta förslagen.

Mot denna bakgrund är den enda möjliga finansieringen att inom nuvarande kostnadsramar för kommunal utbildning för vuxna skapa erforderligt reformutrymme. Kommittén föreslår därför att vidgningen av särvux liksom yrkesutbildning av vuxna inom yrkessärskolans ram tillgodoses genom omdisponering av befintliga medel inom anslaget C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna. Detta ligger helt i linje med den ansvars- och finansieringsprincip som gäller för handikappområdet.

Kommitténs förslag innebär att efter en utbyggnad under tre till fyra år totalt ca 41 milj.kr. skall finansieras. C 1-anslaget omfattar budgetåret 1989/90 1 212 milj.kr. (3 979 800 undervisningstimmar). Kommittén förordar att utrymme för utvidgningen av särvux med utbildning på träningsskolenivå skapas genom en omfördelning inom C 1-anslaget av 100 000 undervisningstimmar (ca 2,5 % av den totala timramen). Vidare föreslår kommittén att yrkesutbildning av vuxna inom yrkessärskolans ram finansieras genom en överföring av totalt 11 milj.kr. från C 1-anslaget till anslaget B 16. Bidrag till driften av särskolor m.m. (ca 0,9 % av timramen). Kommittén förutsätter att erforderliga besparingar inom C 1-anslaget inte skall omfatta nuvarande särvux.

Såsom kommittén tidigare framhållit är särvux en viktig jämlikhetsfråga. Enligt läroplanen för kommunal och statlig utbildning för vuxna (Lvux 82) skall komvux framför allt erbjudas dem som tidigare fått minst av utbildningsresurserna i samhället. Kommittén vill analogt med detta särskilt prioritera särvux eftersom utvecklingsstörda länge varit en eftersatt grupp i samhället. Enligt kommitténs uppfattning bör därför den kommunala utbildningen för utvecklingsstörda vuxna byggas ut och utvecklas. Det gäller både nuvarande särvux och den utvidgning av verksamheten som kommittén här föreslår. En önskvärd utveckling inom detta verksamhetsområde kräver enligt kommitténs uppfattning nytillskott av medel. Om regeringen finner möjligheter till detta, innehåller kommitténs analys, beräkningar och förslag om utbyggnadstakt tillräckligt underlag för att genomföra även utvidgningen av nuvarande särvux utan ytterligare utredning. Ett samlat grepp om vuxenutbildningen på både grundsärskolenivå och träningsskolenivå är en-

ligt kommittén en utomordentligt viktig utbildningspolitisk rättvisereform.

Reservationer och särskilda yttranden

Reservationer

1. Av Sven-Olov Edvinsson (c), Margareta Mörck (fp), Mona Lisa Norrman (vpk)

Utredningens uppdrag gäller de vuxna utvecklingsstördas rätt till utbildning. Efter många års försöksverksamhet och flera utredningar kommer äntligen alla vuxna utvecklingsstörda att få rätt till vuxenutbildning i samhällets regi på villkor som principiellt liknar de villkor som sedan många år gäller andra vuxna.

Vi ansluter oss till den utförliga redovisning av de förhållanden som ligger till grund för kommitténs överväganden och förslag. Det framgår av redovisningen att behovet av vuxenutbildning för utvecklingsstörda är mycket stort och att behoven hittills tillgodosetts mycket olika i olika delar av landet. Därför är det ytterst angeläget att staten tar ansvar för att en utvidgad särvuxverksamhet ges tillräckliga resurser. Utvecklingsstörda skall, oavsett bostadsort, kunna ta del av grundläggande, kompetensgivande vuxenutbildning.

Vi vill dock anföra avvikande mening mot kommittémajoritetens förslag beträffande resurstillskott till *nuvarande särvux*.

Kommittén har i sin kartläggning av befintlig särvuxundervisning konstaterat att resurserna för nuvarande särvux är klart otillräckliga. Det måste, enligt vår mening, vara kommitténs uppgift att påpeka brister-

na, beräkna behoven samt *lämna förslag till resurstillskott även för nuvarande särvux*. Det finns, anser vi, direkta samband mellan den omfattning nuvarande särvux får och den utvidgning av särvux som en enig kommitté föreslår. Den föreslagna vidgningen av utbildningen föreslås rymmas inom samma anslags- och resursram som nuvarande särvux. Därför är det nödvändigt att det finns en balans i sättet att tillgodose behoven för de skilda elevgrupperna för att intentionerna i kommitténs förslag om en vidgning av särvux på träningsskolenivå skall kunna genomföras. Detta har betydelse för t.ex. elevrekryteringen, lärartjänsterna, undervisningsmateriel, lokaler. Kommittén är i stort enig i denna analys, men majoriteten underlåter att dra slutsatserna, dvs. att föreslå ökade resurser även till nuvarande särvux.

Utredningsdirektiven ger kommittén i uppdrag att lägga förslag om särvux på träningsskolenivå. Ett fullständigt förslag förutsätter enligt vår mening att även resurserna till nuvarande särvux bedöms. Mot denna bakgrund anser vi att vårt förslag helt ligger inom direktivens ram.

Vi förordar att nuvarande särvux utökas med ca 100 000 undervisningstimmar till en sammanlagd kostnad av 30 milj.kr. När det gäller *hur* de föreslagna 30 milj.kr. skall tillföras nuvarande särvux, har vi reservanter olika uppfattning.

2. Av Sven-Olov Edvinsson (c) och Mona Lisa Norrman (vpk)

De årliga kostnaderna för särvux blir enligt vårt förslag under utbyggnadstiden följande:

År	Anslag till nuv. särvux Bå 89/90 milj.kr.	Ökning av anslag till nuv. särvux (vårt förslag) milj.kr.	Vidgad särvux (kommitténs förslag) milj.kr.	Vuxna i yrkesutb. (kommitténs förslag) milj.kr.	Total kostnad för särvux. milj.kr.
1	16	10	10	2,7	38,7
2	16	20	20	5,4	61,4
3	16	30	30	8,1	84,1
4 och framåt	16	30	30	10,8	86,8

Beträffande finansieringen ansluter vi oss till kommitténs förslag med de konsekvensändringar av anslagsnivåer resp. undervisningstimmar som blir resultatet av vårt förslag.

Vi vill dessutom peka på det uttalande som socialutskottet antagit med innebörden att nolldirektiv inte skall gälla i utredningar om handikappfrågor (SoU 1989/90:13).

3. Av Margareta Mörck (fp)

Nuvarande särvux

Jag förordar att medel för utökning av nuvarande särvux, 30 milj.kr., skall tillföras i ett sammanhang vid reformens genomförande.

Utvidgning av särvux

Jag ansluter mig till förslagets innehåll och också till beräkningen av antalet undervisningstimmar. Däremot menar jag att föreslagna medel, 30 milj.kr., skall tillföras omedelbart och inte genom en successiv utbyggnad under tre år. Det finns, enligt min mening, inte något belägg för att det skulle föreligga några hinder för ett snabbt genomförande av reformen, som t.ex. brist på kompetent lärarpersonal. Tvärtom är förväntningarna stora inför kommitténs förslag och därför finns också beredskap för den nya verksamheten.

Jag reserverar mig till förmån för att medel till det utvidgade särvux med undervisning även på träningsskolenivå, 30 milj.kr. för ca 100 000 undervisningstimmar, beviljas i ett sammanhang vid reformens genomförande.

Finansiering

Kommittén har arbetat med s.k. nolldirektiv från regeringen. Detta har varit en uppenbart hämmande faktor i arbetet. Folkpartiets principiella uppfattning är att nolldirektiv inte skall gälla för utredningar som arbetar med frågor som rör handikappade.

Sedan kommittén började arbeta har riksdagen på förslag från socialutskottet (SoU 1989/90:13) uttalat sig i enlighet med folkpartiets uppfattning. Därmed har riksdagen gett en tydlig signal om att den efterlyser ett beslutsunderlag i handikappfrågor som belyser angelägna reformbehov utan att motsvarande finansiering nödvändigtvis behöver anges. Mot den bakgrunden anser jag att kommittén hade bort presentera också de förslag – redovisade i reservationerna – som behoven faktiskt motiverar.

Särskilda yttranden

1. Av Mona Lisa Norrman

I kapitel 5 diskuteras gränsdragningsfrågor mellan å ena sidan kompetensinriktad vuxenutbildning och å andra sidan såväl de särskilda omsorgerna som folkbildning för utvecklingsstörda i studieförbund och folkhögskola. Kommittén tillmäter avgränsningen mot dessa båda områden stor vikt. Utan en klar gränsdragning riskerar enligt kommittén särvux att utvecklas på ett sådant sätt att man inom dagcenterverksamheten upphör med viss verksamhet och/eller att den får ett sådant innehåll som motsvarar studieförbundens.

Kommittén strävar efter att för särvux del åstadkomma parallellitet med komvux. Vissa estetiskt–praktiska ämnen såsom gymnastik, bild och hemkunskap är uteslutna från komvux. Gränsdragningen gentemot omsorgsverksamheten och folkbildningen jämte en strävan att nå parallellitet har lett till att kommittén med utgångspunkt i träningsskolans nya kursplan inte medtagit områdena motorik, skapande aktivitet och vardagsaktiviteter i förslaget till utvidgning av särvux.

Jag vill på två punkter markera ett avvikande synsätt. För det första är jag av den meningen att det inte finns fog för misstanken att särvux på träningsskolenivå om begränsningen av undervisningsområden inte fanns skulle överta studieförbundens funktion. För det andra anser jag att kursplanen inte medger en tolkning enligt vilken det är möjligt att på träningsskolenivå dela upp undervisningen på angivet sätt. Detta markeras också i kursplanstexten. Som exempel kan jag ta området motorik, vari bl.a. kroppsuppfattning ingår. Dålig kroppsuppfattning är inte ovanlig hos gravt och måttligt utvecklingsstörda. Den hämmar utveckling av självkänsla och självförtroende och kan även försvåra inlärning. God kroppsuppfattning höjer den personliga kompetensen, vilket är avsikten med den kompetensinriktade vuxenutbildningen.

Nu sätter kommitténs förslag ingalunda stopp för inslag av sådana aktiviteter i särvuxundervisningen. Aktiviteter som faller inom de undan-

tagna områdena kan finnas, men de är då att se som metoder att nå inlärning. Från mina utgångspunkter finner jag det inte befogat att göra en sådan åtskillnad mellan innehåll och metod. Jag anser att kursplanens samtliga undervisningsområden borde ha ingått i förslaget.

Då jag är osäker på vilken faktisk betydelse denna åtskillnad kommer att få har jag valt att inte markera min ståndpunkt på annat sätt än i form av ett särskilt yttrande. Remissvaren och framtida utvärderingar av verksamheten får ge vägledning vad gäller undervisningens omfattning.

2. Av Ingrid Dalén

I likhet med kommitténs ledamöter ser jag frågan om en kompetensinriktad vuxenutbildning för måttligt och svårt utvecklingsstörda som en viktig jämlikhetsfråga. Jag känner därför en stor tillfredsställelse över att kommittén med sitt förslag rättar till de orättvisa förhållanden som f.n. råder i det att dessa personer är utestängda från möjligheterna att få sådan utbildning.

Jag anser mig dock behöva göra några markeringar vad gäller detaljer i förslaget.

Avgränsningen mot omsorgsverksamheten

I förslaget till ny läroplan för särskolan indelas kursplanen för träningsskolan i fem undervisningsområden. Det framhålls att dessa områden inte är ämnen i traditionell mening. Det understryks också att de olika områdena måste samordnas i undervisningen för att skapa betingelser för en meningsfull kunskapsuppbyggnad.

Dessa uttalanden har kommittén tagit fasta på men för att kunna avgränsa den kompetensinriktade vuxenundervisningen för elever på träningsskolenivå från omsorgsverksamheten lägger kommittén ett förslag som innebär att endast knappt två av undervisningsområdena från

träningsskolans kursplan tillåts ingå i särvux. Kommittén för sedan ett resonemang om mål och moment och anser sig därigenom lösa uppgiften att å ena sidan dra den i direktiven nämnda gränsen mellan kompetensinriktad vuxenundervisning och omsorgsverksamhet, å andra sidan inte lägga hinder i vägen för den samordning i undervisningen mellan de olika undervisningsområdena som är lika nödvändig för utvecklingsstörda på tidig utvecklingsnivå, antingen de är barn eller vuxna.

Jag anser att kommitténs förslag i denna del, om det genomförs, kan skapa svårigheter i den praktiska hanteringen. Enligt min mening är det naturligt att hela träningsskolans kursplan lyfts upp till vuxennivå. Genom att ramar begränsar den totala undervisningsvolymen kan det rimligen inte komma i fråga att särvuxresurser kommer att utnyttjas för sådan verksamhet som är omsorgshuvudmännens ansvar. Att vissa delar av den undervisning som f.n. i brist på särvuxresurser bedrivs vid dagcenter kommer att flyttas över till särvux finner jag helt naturligt och t.o.m. nödvändigt. Det som är kompetensinriktad undervisning och som riktar sig till utvecklingsstörda vuxna skall självfallet bedrivas enligt särskolans pedagogik och av lärare som är utbildade för detta.

Resursbehoven

Kommittén har klart markerat sambandet mellan resurserna för särvux två delar, den på grundsärskolenivå och den på träningsskolenivå. Jag anser att det vore förödande för den fortsatta utvecklingen om brist på resurser totalt sett skulle leda till att grupp ställs mot grupp. Därför vill jag understryka nödvändigheten av att så stora resurser avsätts för särvux att samtliga utvecklingsstörda vuxna som så önskar och behöver kan få en kompetensinriktad utbildning inom rimlig tid. Jag anser därför de till kommitténs förslag fogade reservationerna väl motiverade.

Jag delar kommitténs uppfattning att det krävs en viss tid för att bygga ut särvux till den på sikt erforderliga nivån. Mina skäl för detta är desamma som kommittén har redovisat. Jag anser att det vore ytterst allvarligt om man sjösatte en så viktig verksamhet som det här är fråga om utan att ha försäkrat sig om att kvaliteten blir god och utan att ta hän-

syn till behovet av att planera utbildningen tillsammans med dem den gäller.

Kommitténs beräkningar av resursbehoven bygger på flera osäkra antaganden. Jag vill därför understryka dels behovet av att verksamheten noga följs upp, dels att ytterligare resurser måste tillföras om det visar sig att efterfrågan på utbildning blir större än vad kommittén har antagit.

Kurser inom komvux

Kommittén har föreslagit att vissa särskilda kurser för utvecklingsstörda skall kunna anordnas inom ramen för komvux. Jag anser att förslaget är väl värt att pröva. Men jag har den bestämda uppfattningen att det är på förhand dömt att misslyckas om man ställer kravet att grupper om minst fem personer måste kunna bildas (i glesbygd tre). Det kan knappast annat än i storstadsregionerna finnas underlag för grupper av den storleksordningen.

Kommittédirektiv

Dir. 1988:60

Utredning om verksamhets- och kostnadsansvar m.m. för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda vuxna

Dir. 1988:60

Beslut vid regeringssammanträde 1988-10-27

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Bodström, anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en kommitté tillkallas för att utreda vissa frågor om utbildning för psykiskt utvecklingsstörda vuxna. Kommittén skall analysera vilken utbildningsverksamhet som bör bedrivas för psykiskt utvecklingsstörda vuxna, analysera hur denna verksamhet förhåller sig till de relevanta målen för socialpolitiken, arbetsmarknadspolitiken och den allmänna utbildningspolitiken samt föreslå ansvarsfördelning för såväl verksamheten som dess finansiering mellan stat, landstingskommun och primärkommun.

Bakgrund

Målet för de handikappolitiska insatserna är full delaktighet och jämlikhet. Utbildningspolitiken är ett viktigt medel för att uppnå målet.

Invånarna i Sverige har tillgång till ett varierat utbud av vuxenutbildning, för vilken gemensamma allmänna mål gäller. Vuxenutbildningen erbjuds i skilda former av olika utbildningsanordnare. Enligt vuxenutbildningslagen (1984:1118) skall kommuner och landstingskommuner verka för att vuxna deltar i utbildning.

Även vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda bedrivs i olika former och med varierande omfattning. Folkbildning med särskild inriktning på psykiskt utvecklingsstörda erbjuds av vissa folkhögskolor och studieförbund. Utvecklingsstörda vuxna kan i vissa fall delta i vuxenutbildning som riktar sig till övriga vuxna, exempelvis i folkbildning och i grundvux. Inom arbetsmarknadsverket finns dessutom arbetsmarknadsinstitut med särskilda resurser för intellektuellt arbetshandikappade (Ami/S-ia) som bedriver yr-

kesinriktad rehabilitering.

Enligt omsorgslagen (1985:568) skall landstingskommunerna svara för daglig verksamhet (inkl. omvårdnad) i dagcenter eller annan sysselsättning för psykiskt utvecklingsstörda över skolåldern, vilka saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig. Dagcenter skall ge psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att utveckla sina resurser och delta i samhället. Verksamheten bekostas av landstingskommunerna.

Landstingskommunerna har under perioden 1970 – 1988 med visst statsbidrag bedrivit försöksverksamhet med vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux (prop. 1970:1 bil.7, littera K 9, SU 5, rskr. 5). Särvux hade under försöksperioden mycket skiftande karaktär. Den omfattade undervisning på både grundsärskole- och träningsskolenivå samt ADL-träning (träning för anpassning till dagligt liv). Jag anförde i propositionen om kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux (prop. 1987/88:113) att den i viss mån kom att överlappa både insatser för habilitering och verksamhet som kan bedrivas som reguljär folkbildning. Försöksverksamheten med särvux bedrevs oftast inom dagcentra.

Försöksverksamheten upphörde den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:100 bil.7, littera G 3, SoU 20, rskr. 267) och ersattes genom beslut av riksdagen (prop. 1987/88:113, UbU 33, rskr. 323) med en reguljär kompetensinriktad och för varje individ mer omfattande vuxenutbildning på grundsärskolenivå. Även denna reguljära kompetensinriktade vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda benämns särvux.

Med kompetensinriktad vuxenutbildning avses vanligen att utbildningen syftar till kunskaper eller färdigheter (kompetens), som beskrivs i en centralt fastställd kursplan. I regel sätts betyg efter avslutad utbildning. Den nu avslutade försöksverksamheten med särvux hade en bredare inriktning. Den innehöll bl.a. undervisning som skulle ge psykiskt utvecklingsstörda möjlighet att upprätthålla tidigare inlärda kunskaper och att fungera i det dagliga livet. Sådana moment är en viktig del av särskolan, men ingår inte i annan kompetensinriktad vuxenutbildning. I konsekvens härmed avgränsades reguljär särvux med hjälp av detta kriterium.

I syfte att skilja reguljär särvux från både folkbildningens och omsorgshuvudmännens ansvarsområden föreslog regeringen att särvux i motsats till särskolan inte skulle omfatta praktisk-estetiska ämnen, sinnesträning eller ADL-träning. Riksdagen beslöt i enlighet med detta förslag (UbU 1987/88:33, rskr. 323).

Reguljär särvux skall enligt riksdagsbeslutet fylla en funktion för vuxna psykiskt utvecklingsstörda som svarar mot vad som erbjuds övriga vuxna genom den kommunala utbildningen för vuxna (grundvux och komvux). Reguljär särvux skall inte ersätta någon av de övriga vuxenutbildningsformerna, som kan stå öppna även för psykiskt utvecklingsstörda vuxna. Regul-

jär särvux skall heller inte ersätta någon del av de särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, exempelvis aktiviteter med karaktär av habilitering eller sysselsättning, som landstingskommunerna har ansvaret för.

Under slutskedet av försöksperioden bidrog landstingskommunerna med betydande belopp till kostnaderna för försöksverksamheten med särvux. Mot denna bakgrund förutsatte regeringen att landstingskommunerna även i fortsättningen skulle göra betydande insatser för utvecklingsstörda vuxna, bl.a. genom att bekosta utbildning som kunnat förekomma inom ramen för försöksverksamheten med särvux men som inte kan ingå i den nya, renodlat kompetensinriktade verksamheten.

Behov av ytterligare utredning

I anslutning till sitt beslut att införa en reguljär särvux beslöt riksdagen bl.a. att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet (UbU 1987/88:33) anfört om behov av ytterligare utredning beträffande vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda. Utredningen skall framför allt analysera och överväga frågor om verksamhets- och kostnadsansvar för stat och kommun.

I propositionen förutskickades ett uppdrag till skolöverstyrelsen att utreda i vad mån det finns behov av vuxenutbildning motsvarande yrkessärskolan. Utskottet anförde att utredningen bör få även detta uppdrag.

Utredningsuppdraget

Kommittén bör inledningsvis kartlägga och bedöma vuxna psykiskt utvecklingsstördas samlade behov av utbildning och träning samt beskriva hur dessa behov tillgodoses för närvarande. Det gäller bl.a. kompetensinriktad vuxenutbildning, folkbildning inom folkhögskola och studieförbund samt omsorgsverksamhet av utbildningskaraktär. I samband härmed skall kommittén beskriva innebörden i begrepp som träning och habilitering samt bedöma hur dessa områden kan avgränsas från vuxenutbildning. Resultatet av detta inledande arbete bör redovisas för regeringen i en särskild rapport.

I en andra etapp bör kommittén ta ställning till vad som bör ingå i särvux och vad som bör höra till de särskilda omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Dessa ställningstaganden är av särskild vikt för frågan om statens kostnadsansvar.

Kommittén bör föreslå en lämplig arbetsfördelning mellan å ena sidan kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda och å andra sidan folkbildning för denna målgrupp i studieförbund och folkhögskola. Vid sina överväganden i denna fråga bör kommittén bygga på den av-

gränsning som gäller inom vuxenutbildningen i övrigt. Kommittén bör särskilt överväga de behov som psykiskt utvecklingsstörda vuxna på träningsskolenivå har. En uppgift för kommittén är att analysera på vilket sätt utbildning på träningsskolenivån kan ingå i särvux samt hur statens kostnadsansvar skall avgränsas. Om kommittén finner att särvux bör utvidgas utöver vad som enligt riksdagens beslut ingår fr.o.m. den 1 juli 1988, bör kommittén överväga i vad mån landstingskommunerna bör bidra till kostnaderna för särvux.

En annan fråga för kommittén är att analysera de delar av utbildningsverksamheten som återfinns i gränsområdet mellan socialpolitiken, arbetsmarknadspolitiken och den allmänna utbildningspolitiken. Vilka delar av utbildningsverksamheten riktad till psykiskt utvecklingsstörda vuxna kommer enligt olika kriterier att falla inom ramen för respektive sektors ansvar?

Om kommittén finner att det, utöver den yrkesutbildning som kan erbjudas som en arbetsmarknadsåtgärd eller inom ramen för komvux, finns behov av vuxenutbildning motsvarande yrkessärskolan, bör kommittén överväga om denna i första hand bör ha samband med yrkessärskolan eller med särvux. Kommittén skall föreslå statsbidragskonstruktion och finansiering av en eventuell motsvarighet för vuxna till yrkessärskolan.

Kommittén bör vidare analysera och lägga fram förslag om fördelningen av verksamhetsansvaret och kostnadsansvaret mellan respektive sektor och mellan stat, landstingskommun och primärkommun.

Mot bakgrund av dels sina ställningstaganden i definitionsfrågor och frågor om ansvarsfördelning mellan olika samhällssektorer och olika vuxenutbildningsanordnare, dels psykiskt utvecklingsstördas behov av repetition bör kommittén också behandla frågan om urval av sökande till särvux och undersöka, om det kan införas regler om rätt att repetera utbildning i särvux. Sådana regler skulle fordra ökade resurser. Eftersom resurserna är begränsade, bör kommittén väga behovet av att inom ramen för särvux på nytt få delta i en genomgången utbildning mot utbildningsbehoven hos dem som ännu inte fått en sådan möjlighet.

Kommittén bör slutligen analysera frågan om studietidens längd i särvux. Enligt nu gällande regler är studietiden i särvux maximerad på samma sätt som studietiden i grundvux. Grundvux motsvarar emellertid endast låg- och mellanstadienivåerna i grundskolan, medan särvux omfattar även ämneskurser motsvarande särskolans högstadium. Vidare kräver psykiskt utvecklingsstördas inlärning i allmänhet lång tid. Även förslag till förändringar i denna fråga påverkar den totala omfattningen av särvux och kostnaderna härför. Kommittén skall föreslå finansiering av eventuellt tillkommande kostnader.

Kommittén bör också granska frågan om studiestöd till dem som förlorar arbetsinkomst vid studier i särvux. Enligt nuvarande regler lämnas timersätt-

ning till sådana särvuxstuderande på samma sätt som till grundvuxstuderande. Om kommittén finner att nuvarande regel om maximering av studietiden bör gälla enbart den särvux som motsvarar särskolans låg- och mellanstadier, bör kommittén även behandla frågan om studiestöd till deltagare i särvuxkurs på högstadienivå. Bör studiestöd kunna lämnas t.ex. i form av vuxenstudiestöd?

Ramar för arbetet, samråd m.m.

Under sitt arbete bör kommittén samråda med berörda myndigheter och utredningar samt inhämta synpunkter från berörda personal-, intresse- och elevorganisationer.

Utredningsarbetet bör bedrivas snabbt och slutföras i sådan tid att de förslag som utredningsresultaten kan leda till, kan föreläggas riksdagen om möjligt i budgetpropositionen 1990 och senast i en särproposition under år 1990.

För kommittén gäller regeringens direktiv (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagens inriktning.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för utbildningsdepartementet

att tillkalla en kommitté – omfattad av kommittéförordningen (1976:119) – med högst sju ledamöter med uppdrag att utreda vissa frågor om verksamhets- och kostnadsansvar m.m. för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda vuxna,

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommittén.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta åttonde huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Utbildningsdepartementet)

Bilaga 2

En jämförelse mellan olika vuxenutbildningsformer där utvecklingsstörda deltar.

Faktorer	**Studieförbund**	**Folkhögskola**	**Grundvux**	**Särvux**
Utbildningens syfte/mål	Fritt och frivilligt folkbildningsarbete	Främja allmän medborgerlig bildning	Förmedla kunskaper och färdigheter	Förmedla kunskaper och färdigheter och ge kompetens
Målgrupp				
- Lägsta ålder	14 år	18 år, i vissa fall 16 år	16 år	21 år
- Tidigare utbildning	I studiecirklar deltar alla oavsett tidigare skolutbildning	Långa kurser vänder sig oftast till f.d. grundsärskoleelever och f.d. hjälpklasselever	Vänder sig till alla vuxna som saknar grundläggande kunskaper och färdigheter oavsett tidigare utbildning	Skall erbjudas framför allt till dem som inte deltagit i motsvarande utbildning
- Utvecklingsnivå	Studiecirklarna vänder sig oftast till lindrigt och måttligt utvecklingsstörda. Gravt utvecklingsstörda deltar också i vissa cirklar	Långa kurser vänder sig oftast till lindrigt utvecklingsstörda. Korta kurser kan även rekrytera måttligt och gravt utvecklingsstörda	Grundvux vänder sig *inte* till vuxna som behöver undervisning motsvarande särskolans	Särvux vänder sig i dag endast till vuxna som behöver utbildning på grundsärskolans nivå[1]
- Studiesyfte	Allmänbildning och social utveckling	De långa kurserna ger ofta en förberedelse för en planerad förändring, t.ex. boendet	Ofta förberedelse för fortsatta studier eller arbete	Förbättra sina grundläggande färdigheter
Innehåll				
- Utbildningens inriktning	Varierande beroende på cirkelns ämne	Långa kurser oftast allmänt innehåll	Grundläggande utbildning	Grundläggande och kompetensinriktad utbildning

Faktorer	Studieförbund	Folkhögskola	Grundvux	Särvux
- Ämnen och ämnesnivå	Vanligast är samhällskunskapsämnen och estetiska ämnen	Basämnen och social träning	Basämnen motsvarande grundskolans låg- och mellanstadium	I den grundläggande delen basämnen. Fristående kurser utbildning motsvarande grundsärskolans högstadium
- Kursplan/ studieplan	En studieplan som bygger på cirkelmaterialet eller en arbetsplan som cirkeln själv utarbetar krävs	För varje kurs skall finnas en studieplan	Lvux 82 gäller för den grundläggande nivån. Inga särskilda tim- och kursplaner	Lvux 82 gäller för den grundläggande nivån. För de fristående kurserna finns tim- och kursplaner
- Undervisningsmaterial	Ett stort antal cirkelmaterial har utarbetats för målgruppen	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt
Arbetssätt	Studiecirkelmetodik, men där ledaren spelar en viktig roll	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering. Social träning med hjälp av assisterande personal	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering
Uppläggning				
- Lärare/ledare	Cirkelledare, ofta ämneskunniga och/eller med erfarenhet av arbete med utvecklingsstörda	Behöriga folkhögskolelärare och/eller speciallärare	Grundskolelärare	Särskollärare
- Kringpersonal	Möjligheter finns till assisterande cirkelledare	Statsbidrag finns till fritidspersonal, assistenter, sjukgymnaster samt annan personal efter behov	Statsbidrag till personell assistans finns	Statsbidrag till personell assistans finns

Faktorer	Studieförbund	Folkhögskola	Grundvux	Särvux
- Särundervisning/integrerad undervisning	Särskilda cirklar för psykiskt utvecklingsstörda	Oftast särskilda grupper, men individualintegrering förekommer	Integrerad undervisning, särskilda grupper med utvecklingsstörda kan dock förekomma	Särundervisning
- Gruppstorlek/enskild undervisning	Minst fyra deltagare, ledaren inräknad, högst 20 deltagare. I genomsnitt sex deltagare i en cirkel	I långa kurser oftast 8-10 deltagare i gruppen	Oftast undervisning i små grupper (4-7 personer). Enskild undervisning kan finnas	Undervisningen skall ske i grupp, men hittills mest enskild undervisning
Omfattning				
- Antal timmar per vecka	Deltid, en cirkel kan vara max. 2x3 timmar per vecka. En person kan delta i flera cirklar samtidigt (max. 16 timmar/vecka)	Oftast heltidsundervisning, deltid kan förekomma	Högst 20 timmar per vecka, men vanligast med 7 timmar/vecka	Högst 20 timmar per vecka, men vanligast med 1-3 timmar/vecka
- Total studietid	En studiecirkel är oftast drygt 30 studietimmar. En person kan delta i flera cirklar efter varandra	Långa kurser: 15 veckor-3 år (oftast 1-2 år) Korta kurser: 2 dagar-14 4/5 veckor (oftast 3 veckor)	1 000 lektioner (för invandrare 1 500 lektioner). Möjlig förlängning med max. 1 500 timmar	1 000 lektioner[2] (för invandrare 1 500 lektioner). Möjlig förlängning med max. 1 500 timmar
Studieplats				
- Internat/externat	Externat	Internat, men externatkurser kan förekomma	Externat	Externat
- Studielokal	Både i lokaler som tillhör omsorgsförvaltningen och i studieförbundens lokaler	Folkhögskolans lokaler	Oftast i samma lokaler som komvux	Oftast i lokaler som tillhör omsorgsförvaltningen

KUNGL. BIBL.
1990-05-09
STOCKHOLM

Faktorer	Studieförbund	Folkhögskola	Grundvux	Särvux
- Ämnen och ämnesnivå	Vanligast är samhällskunskapsämnen och estetiska ämnen	Basämnen och social träning	Basämnen motsvarande grundskolans låg- och mellanstadium	I den grundläggande delen basämnen. Fristående kurser utbildning motsvarande grundsärskolans högstadium
- Kursplan/ studieplan	En studieplan som bygger på cirkelmaterialet eller en arbetsplan som cirkeln själv utarbetar krävs	För varje kurs skall finnas en studieplan	Lvux 82 gäller för den grundläggande nivån. Inga särskilda tim- och kursplaner	Lvux 82 gäller för den grundläggande nivån. För de fristående kurserna finns tim- och kursplaner
- Undervisningsmaterial	Ett stort antal cirkelmaterial har utarbetats för målgruppen	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt
Arbetssätt	Studiecirkelmetodik, men där ledaren spelar en viktig roll	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering. Social träning med hjälp av assisterande personal	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering
Uppläggning				
- Lärare/ledare	Cirkelledare, ofta ämneskunniga och/eller med erfarenhet av arbete med utvecklingsstörda	Behöriga folkhögskolelärare och/eller speciallärare	Grundskolelärare	Särskollärare
- Kringpersonal	Möjligheter finns till assisterande cirkelledare	Statsbidrag finns till fritidspersonal, assistenter, sjukgymnaster samt annan personal efter behov	Statsbidrag till personell assistans finns	Statsbidrag till personell assistans finns

Faktorer	Studieförbund	Folkhögskola	Grundvux	Särvux
- Särundervisning/integrerad undervisning	Särskilda cirklar för psykiskt utvecklingsstörda	Oftast särskilda grupper, men individualintegrering förekommer	Integrerad undervisning, särskilda grupper med utvecklingsstörda kan dock förekomma	Särundervisning
- Gruppstorlek/enskild undervisning	Minst fyra deltagare, ledaren inräknad, högst 20 deltagare. I genomsnitt sex deltagare i en cirkel	I långa kurser oftast 8-10 deltagare i gruppen	Oftast undervisning i små grupper (4-7 personer). Enskild undervisning kan finnas	Undervisningen skall ske i grupp, men hittills mest enskild undervisning
Omfattning				
- Antal timmar per vecka	Deltid, en cirkel kan vara max. 2x3 timmar per vecka. En person kan delta i flera cirklar samtidigt (max. 16 timmar/vecka)	Oftast heltidsundervisning, deltid kan förekomma	Högst 20 timmar per vecka, men vanligast med 7 timmar/vecka	Högst 20 timmar per vecka, men vanligast med 1-3 timmar/vecka
- Total studietid	En studiecirkel är oftast drygt 30 studietimmar. En person kan delta i flera cirklar efter varandra	Långa kurser: 15 veckor-3 år (oftast 1-2 år) Korta kurser: 2 dagar-14 4/5 veckor (oftast 3 veckor)	1 000 lektioner (för invandrare 1 500 lektioner). Möjlig förlängning med max. 1 500 timmar	1 000 lektioner[2] (för invandrare 1 500 lektioner). Möjlig förlängning med max. 1 500 timmar
Studieplats				
- Internat/externat	Externat	Internat, men externatkurser kan förekomma	Externat	Externat
- Studielokal	Både i lokaler som tillhör omsorgsförvaltningen och i studieförbundens lokaler	Folkhögskolans lokaler	Oftast i samma lokaler som komvux	Oftast i lokaler som tillhör omsorgsförvaltningen

KUNGL. BIBL.
1991-05-09
STOCKHOLM

Faktorer	Studieförbund	Folkhögskola	Grundvux	Särvux
- Ämnen och ämnesnivå	Vanligast är samhällskunskapsämnen och estetiska ämnen	Basämnen och social träning	Basämnen motsvarande grundskolans låg- och mellanstadium	I den grundläggande delen basämnen. Fristående kurser utbildning motsvarande grundsärskolans högstadium
- Kursplan/ studieplan	En studieplan som bygger på cirkelmaterialet eller en arbetsplan som cirkeln själv utarbetar krävs	För varje kurs skall finnas en studieplan	Lvux 82 gäller för den grundläggande nivån. Inga särskilda tim- och kursplaner	Lvux 82 gäller för den grundläggande nivån. För de fristående kurserna finns tim- och kursplaner
- Undervisningsmaterial	Ett stort antal cirkelmaterial har utarbetats för målgruppen	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt	Speciellt utarbetat material saknas nästan helt
Arbetssätt	Studiecirkelmetodik, men där ledaren spelar en viktig roll	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering. Social träning med hjälp av assisterande personal	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering	Lärarledd undervisning med stora inslag av individualisering
Uppläggning				
- Lärare/ledare	Cirkelledare, ofta ämneskunniga och/eller med erfarenhet av arbete med utvecklingsstörda	Behöriga folkhögskolelärare och/eller speciallärare	Grundskolelärare	Särskollärare
- Kringpersonal	Möjligheter finns till assisterande cirkelledare	Statsbidrag finns till fritidspersonal, assistenter, sjukgymnaster samt annan personal efter behov	Statsbidrag till personell assistans finns	Statsbidrag till personell assistans finns

Faktorer	Studieförbund	Folkhögskola	Grundvux	Särvux
- Särundervisning/integrerad undervisning	Särskilda cirklar för psykiskt utvecklingsstörda	Oftast särskilda grupper, men individualintegrering förekommer	Integrerad undervisning, särskilda grupper med utvecklingsstörda kan dock förekomma	Särundervisning
- Gruppstorlek/enskild undervisning	Minst fyra deltagare, ledaren inräknad, högst 20 deltagare. I genomsnitt sex deltagare i en cirkel	I långa kurser oftast 8-10 deltagare i gruppen	Oftast undervisning i små grupper (4-7 personer). Enskild undervisning kan finnas	Undervisningen skall ske i grupp, men hittills mest enskild undervisning
Omfattning				
- Antal timmar per vecka	Deltid, en cirkel kan vara max. 2x3 timmar per vecka. En person kan delta i flera cirklar samtidigt (max. 16 timmar/vecka)	Oftast heltidsundervisning, deltid kan förekomma	Högst 20 timmar per vecka, men vanligast med 7 timmar/vecka	Högst 20 timmar per vecka, men vanligast med 1-3 timmar/vecka
- Total studietid	En studiecirkel är oftast drygt 30 studietimmar. En person kan delta i flera cirklar efter varandra	Långa kurser: 15 veckor-3 år (oftast 1-2 år) Korta kurser: 2 dagar-14 4/5 veckor (oftast 3 veckor)	1 000 lektioner (för invandrare 1 500 lektioner). Möjlig förlängning med max. 1 500 timmar	1 000 lektioner[2] (för invandrare 1 500 lektioner). Möjlig förlängning med max. 1 500 timmar
Studieplats				
- Internat/externat	Externat	Internat, men externatkurser kan förekomma	Externat	Externat
- Studielokal	Både i lokaler som tillhör omsorgsförvaltningen och i studieförbundens lokaler	Folkhögskolans lokaler	Oftast i samma lokaler som komvux	Oftast i lokaler som tillhör omsorgsförvaltningen

KUNGL. BIBL.
1990 -05- 09
STOCKHOLM

Faktorer	Studieförbund	Folkhögskola	Grundvux	Särvux
Ekonomi				
- Studiekostnader	Deltagaravgift som ibland betalas av omsorgsförvaltningen	Undervisningen avgiftsfri. Kostnader för kost och logi	Avgiftsfri undervisning	Avgiftsfri undervisning
- Studiestöd	Inga	"Vanliga" studiestödsformer för vuxenstudier gäller	Timersättning med 50 kr./tim. vid förlorad inkomst. Timersättning med 15 kr. för övriga över 20 år	Timersättning med 50 kr./tim. vid förlorad inkomst

1) Kommittén föreslår att särvux skall vända sig till alla som behöver utbildning motsvarande grundsärskolan och träningsskolan
2) Kommittén föreslår att denna studietid endast skall gälla för den grundläggande nivån

KUNGL. BIBL.
1990-03-09
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

1. Företagsförvärv i svenskt näringsliv. I.
2. Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. S.
3. En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. U.
4. Transportrådet. K.
5. Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. Fö.
6. Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. UD.
7. Lagstiftning för reklam i svensk TV. U.
8. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. S.
9. Kostnader för fastighetsbildning m. m. Bo.
10. Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. SB.
11. Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. U.

KUNGL BIBL.
1990 -05- 09
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Statsrådsberdningen

Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. [10]

Utrikesdepartementet

Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. [6]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. [5]

Socialdepartementet

Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. [2]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. [8]

Kommunikationsdepartementet

Transportrådet. [4]

Utbildningsdepartementet

En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. [3]
Lagstiftning för reklam i svensk TV. [7]
Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. [11]

Bostadsdepartementet

Kostnader för fastighetsbildning m. m. [9]

Industridepartementet

Företagsförvärv i svenskt näringsliv. [1]

ALLMÄNNA FÖRLAGET

BESTÄLLNINGAR: ALLMÄNNA FÖRLAGET, KUNDTJÄNST, 106 47 STOCKHOLM,
TEL: 08-739 96 30, FAX: 08-739 95 48.
INFORMATIONSBOKHANDELN, MALMTORGSGATAN 5 (VID BRUNKEBERGSTORG), STOCKHOLM.

ISSN 0375-250X